

बोधि-गया-वहार

0H220

बोधिवर्थावतारः १

ॐ नमो बुधाय

सुगतान् ससुतान् सधर्मकायान् ।
प्रशिपत्यादरतोऽखिलाभवन्मान् ॥
सुगतात्मजसंवशवतारं । कथयिष्या
मियथागमं समासान् ॥ १ ॥ ॥

नहि किंचिदपूर्वमत्रवाच्यं । नचसंग्र
न्धनकौशलं ममास्ति ॥ अतस्त्वनमेप
रार्थचिन्ता । स्वमनोवासयितुं कृतं ममे
दं ॥ २ ॥

ममतावदनेनयातिवृद्धिः । कुशलं भाव
यितुं प्रसादवेगः ॥ अथ मत्समधातुरे
वपश्यद् । अपरोऽप्येन मनोऽपि सार्थ
कोऽयं ॥ ३ ॥

धर्मरत्न वज्राचार्य सुरत श्री महाबिहार

DH 220 /

क्षरासंपत्तियं सुदर्लभा । प्रतिलब्धा
पुरुषार्थसाधनी ॥ यदि नात्र विचिन्त्य
ते हितं । पुनरप्येष समागमः कुत ॥ ४ ॥

रात्रौ यथा मेघघनान्धकारे । विद्युश्च
शो दर्शयति प्रकाशं ॥ बुद्ध्यानुभावेन तथा
कदाचित् । लोकस्य पुरोयेषु मतिः क्षरा
स्यात् ॥ ५ ॥

तस्माच्छुभं दुर्वलमेव नित्यं । बलं तु पाप
स्य महत्सुधारं ॥ तज्जीयतेऽन्येन शुभेन
केन । संबोधिचिन्तयदि नाम न स्यात् ॥

॥ ६ ॥

कल्पानल्पान् प्रविचिन्तयद्भिः । दृष्टुं सु
नीद्वै हितमेतदेव ॥ यतः सुखेनैव सुखं

प्रवृद्धः । मुन्ना वयस्य प्रमिताञ्जनौ धान
॥ ७ ॥

भवदुःखशतानि तर्तु कामैः । रपि सन्व
व्यसनानि हर्तु कामैः ॥ वद्मसौ ख्यशता
नि भोक्तु कामैः । न विमोच्यं हि सदैव वो
धिचिन्तं ॥ ८ ॥

भवचारकवन्धनो वराकः । सुगतानां
सुत उच्यते क्षणेन ॥ स न रामरलोक
वन्दनीयो । भवति स्मादितस्ववोधि
चिन्ते ॥ ९ ॥

अशुचिप्रतिमाभिमां गृहीत्वा । जिनर
त्नप्रतिमां करोत्यनर्थां ॥ रसजातमती
ववेधनीयं । सुदृष्टं गृह्णत वोधिचिन्त
संज्ञं ॥ १० ॥

सुपरीक्षितमप्रमेयधीभिः। वर्ज्यमूल्यं
जगदेकसार्थवाहे। गतिपत्तनविप्रः
वासशीलाः। सुदृढगकृतबोधिचित्त
रत्नं॥ ११॥

कदलीवफलं विहाय याति। क्षय
मन्यकुशलं हि सर्वमेव॥ सततं फलति
क्षयं न याति॥ प्रसवत्येव तु बोधिचित्त
वृक्षः॥ १२॥

कृत्वापि पापानि सुदारुणानि। यदाभ्र
यादृत्तरतिक्षरोन॥ भूराभ्रये शो वम
हभयानि। नाश्रीयते न कथमज्ञः
सत्त्वैः॥ १३॥

प्रगान्तकालानलवन्महान्ति। पापानि
यन्निर्दहति क्षरोन॥ यस्यानुशंसान

मितानुवाच। मैत्रेयनाथः सुधनायधी
मान्॥ १४॥

तद्वोधिचित्तं द्विविधं विज्ञातव्यं समा
सतः॥ बोधिप्रशिधिचित्तं च बोधिप्र
स्थानमेव च॥ १५॥

गन्तुकामस्य गन्तुश्रयथाभेदः प्रतीय
ते॥ तथाभेदोऽनयोर्ज्ञेयो याथासंख्ये
न परिहृतैः॥ १६॥

बोधिप्रशिधिचित्तस्य संसारेऽपि फलं
महत्॥ न च विच्छिन्नपरापत्यथाप्र
स्थानचेतसः॥ १७॥

यतः प्रभृत्यपर्यन्तसत्त्वधानुप्रमोक्ष
णो॥ समाददाति तच्चित्तमनिवर्त्येन
चेतसा॥ १८॥ ततः प्रभृति सुप्रस्य

प्रमत्तस्याप्यनेकशः॥अविच्छिन्नाः पु
रयधाराः प्रवर्तन्ते न भः समाः॥ १९ ॥

इदं सुवाङ्मयच्छायां सोपपन्निकमुक्तवा
न॥हीनाधिसुक्तिसत्त्वार्थं स्वयमेव न
थागतः॥ २० ॥

शिरःभूलानि सत्त्वानां नाशयामीति चि
न्तयन्॥अप्रमेयरापुरेयनगह्वरे स्म
हिताशयः॥ २१ ॥ किमुता प्रमितं भूल
मेकैकस्य जिहर्षतः॥अप्रमेयगुणो
सत्त्वमेकैकं च चिकीर्षतः॥ २२ ॥

यस्य मानुःपितुर्वापि हितासंसेयमीदृ
शी॥देवतानामपीशां वा ब्रह्मणां वा भ

विष्पति॥ २३ ॥

तेषामेव च सत्त्वानां स्वार्थेऽप्येव मनोर
थः॥नोत्पन्नपूर्वः स्वप्नेऽपि परार्थे सं
भवः कुतः॥ २४ ॥

सत्त्वरत्नविशेषोऽयमपूर्वे जायते
कथं॥यत्परार्थाशयोऽन्येषां न स्वार्थेऽ
प्युपजायते॥ २५ ॥

जगदानन्दबीजस्य जगदुःखबोध
स्य च॥चिन्तरत्नस्य यत्पुण्यं तत्कथं हि
प्रमीयतां॥ २६ ॥

हिताशंसनमात्रेण ब्रह्मपूजाविशिष्यते
किंपुनः सर्वसत्त्वानां सर्वसौख्यार्थम
श्नमान्॥ २७ ॥

दुःखमेवाभिधावन्ति दुःखनिःसरणा

शया॥सुखे च येव संमोहात्स्वसुखं
प्रतिशुचवत्॥ २८॥यस्तेषां सुखं
इराणां पीडितानामनेकशः॥तन्नि सर्व
सुखैः कुर्यात्सर्वा पीडाश्चि न निचा॥ २९
नाशयत्यपि संमोहं साधुस्तेन समः कु
त॥कुतो वा तादृशं मित्रं पुराणं वा तादृशं
कुत॥ ३०॥

कृतेयः प्रतिकुर्वीत सोऽपि तावत्प्रशस्य
ते॥अव्यापारित साधुस्तु बोधिसत्त्वः किमु
च्यतां॥ ३१॥

कतिपयजनसञ्चदायकः कुशलह
दित्यभिपूज्यते जनैः॥क्षरामशनकमा
चदानतः सपरिभवं दिवसार्धयापना
त्॥ ३२॥

किमुनिरवधिसत्त्वसंख्यया-निरव
धिकालमनुप्रयच्छतः॥गगनजनपरि
क्षयाक्षयं-सकलमनोरथसंप्रपूर
णां॥ ३३॥

इति सञ्चपतौ जिनस्य पुत्रे-कलुषं स्वे
हृदये करोति यश्च॥कलुषोदयसंख्य
या कल्पान्-नरकेषावसतीति नाथ
॥स आह॥ ३४॥

अथ यस्य मनः प्रसादमेति-प्रसवेन
स्पततोऽधिकं फलं॥महता हिवलेन
पापकर्म-जिनपुत्रेषु भुञ्जयन्तः
व ॥ ३५॥

तेषां शरीराणि नमस्करोमि-यत्रोदितं
तद्वरचित्तरत्नं॥यत्रापकारोऽपि सुः

स्वानुवन्धी-सुरवाकरंस्तंशरशोप्रया
मि॥ ३६॥

प्रज्ञाकरमतिरुतावोधिचर्यावतारप
ञ्जिकायांदितीयःपरिच्छेदः॥ २ ॥

नमोरत्नत्रयाय

तच्चित्तरत्नग्रहणायसम्पक्-पूजाक
रोमेषतथागतानां॥सद्धर्मरत्नस्यच
निर्मलस्य-बुद्धात्मजानांचगुरोदधी
नां॥ १ ॥

यावन्निपुण्याशिफलानिचैव-भैषज्य
जातानिचयानिसन्नि॥रत्नानियावन्नि
चसन्निलोके-जलानिचस्वच्छमनोर
माशि॥ २ ॥

महीधरारत्नमयास्तथान्ये-वनप्रदे
शाश्वविवेकरम्याः॥लताःसुपुष्पाभर
शोऽज्वलाश्व-दुमाश्वयेसत्फलनम्र
शाखाः॥ ३ ॥देवादिलोकेषुचगन्धधू
पाः-कल्पदुमारत्नमयाश्वदृशाः॥स
रांसिचाम्भोरुहभूषणानि-हसस्व
नात्यन्तमनोहराशि॥ ४ ॥

अक्षयजातानिचशस्त्रजाता-न्यन्यानि
वाक्पुष्पविभूषणानि॥आकाशधातुप्र
सरावधीनि-सर्वाशयपीमान्यपरिग्र
हाशि॥ ५ ॥

आदायबुद्ध्यामुनिपुंगवेभ्यो-निर्या
तयाम्येषसपुत्रकेभ्यः॥गच्छन्तुतन्मे
वरदक्षिणीया-महाक्षपामामनुक

म्यमानाः ॥ ८ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
 अपरायवानस्मि महादरिद्रः - पूजार्थं
 मन्यन्ममनास्ति किंचित् ॥ अतो ममार्था
 यपरायार्थचिन्ता - गच्छन्नुनाथा इदमात्म
 शक्त्या ॥ ७ ॥

ददामि चात्मानमहं जिनेभ्यः - सर्वेणा
 सर्वचतदात्मजेभ्यः ॥ परिग्रहमेककुरुता
 यस्तत्त्वाः - युष्मासु दासत्वमुपैमि भक्त्या
 ॥ ८ ॥

परिग्रहेणास्मि भवत्कृतेन - निर्भीर्भ
 वेस्तत्त्वहितं करोमि ॥ पूर्वच पापं समति
 क्रमामि - नान्यच्च पापं प्रकरोति भूयः
 ॥ ९ ॥

रत्नोज्ज्वलस्तम्भमनोरमेषु - मुक्ताम

योक्तासि विज्ञानकेषु ॥ स्वच्छोज्ज्वलः
 स्फटिककुट्टिमेषु - सुगन्धिषु स्नानग
 रेषु तेषु ॥ १० ॥

मनोज्ञगन्धोदकपुष्पपूरैः - कर्मैर्महा
 रत्नमयैरनेकैः ॥ स्नानं करोम्येषतथाग
 तानां - तदात्मजानां च संगीतवाद्यैः ॥ ११ ॥

प्रधूपितैर्धौतमलैरनुत्पै - वस्त्रैश्च
 तेषां तनुमुन्मेषामि ॥ ततः सुरक्तानि
 सुधूपितानि - ददामि तेभ्यो वरचीव
 राणि ॥ १२ ॥

दिग्भैर्मण्डपश्लाविचित्रशोभै - वस्त्रै
 रलंकारवरैश्च तैस्तैः ॥ समन्तभङ्गजि
 तमञ्जुघोष - लोकेश्वरादीनपिमण्ड

यामि॥ १३॥ ॥ ॥ ॥ ॥
 सर्वत्रिसाहस्रविशारिगन्धै-गन्धोत्त
 मैस्ताननुलेपयामि॥ सूतप्रसून्मयसु
 धौतहेम-प्रभोज्वलान्सर्वमुनीन्दु
 कायान्॥ १४॥

मान्दारवैन्दीवरमल्लिकायैः॥ सर्वैः सु
 गन्धैः कुसुमैर्मनोजैः॥ अभ्यर्चयाम्यर्च
 तमात्मनीन्दान्-स्वग्निश्वसस्थान
 मनोरमाभिः॥ १५॥

स्फुटितस्फुरजन्धमनोरमैश्व-तानधू
 पमेधैरुपधूपयामि॥ भोज्येश्वरवाधै
 विविधैश्चपेयै-स्तभ्येनिवेश्यचनिवे
 दयामि॥ १६॥

रत्नप्रदीपाश्रनिवेदयामि-सुवर्णाप

श्रेष्ठनिविष्टपङ्कीनागन्धापलित्रेषु
 चकुट्टिमेषु-किशमिपुष्पप्रकरणम
 नोज्ञान्॥ १७॥ ॥ ॥ ॥

प्रलम्बमुक्तामशोहारशोभान्-आ
 भास्वरान्दिगुखमराडनास्तान्॥ विमा
 नमेघानस्तुतिगीतरम्यान्-मैत्रीम
 येभ्योऽपिनिवेदयामि॥ १८॥

सुवर्णादरोदैः कमनीयरूपैः-संसुक्त
 मुक्तानिस्समुच्छित्तानि॥ प्रधारयाम्येष
 महामुनीनां-रत्नातपत्राशयतिशोभ
 नानि॥ १९॥

अतः परं प्रतिष्ठन्तां पूजामेघामनोः
 रमा॥ तूर्यसंगीतिमेघाश्वसर्वसत्त्व
 प्रहर्षरागाः॥ २०॥

सर्वसद्धर्मरत्नेषु चैतेषु प्रतिमासु
चापुष्परत्नादिवर्षाश्च प्रवर्तन्तानि
रत्नरं॥२१॥

मस्तु पोषप्रभतयः पूजयन्ति यथा-
जिनान्॥ तथा तथागतान्नाथान् सप-
त्रान् पूजयाम्यहं॥२२॥

स्वराजः सागरैः स्तौत्रैः स्तौमि चाहं गण-
दधीन॥ स्तुतिं संगीतिं मेघाश्च संभवं
त्वेष्टनम्यथा॥२३॥ ॥ ॥ ॥

सर्वक्षेत्रान्ते सरैवैश्च प्रणामैः प्रणामा-
म्यहं॥ सर्वअधगतान् बुद्धान् सहधर्म-
गणान् तन्मान्॥२४॥

सर्वचैतानि वन्देऽहं बोधिसत्त्वाश्च
पांस्तथा॥ नमः करोम्युपाध्यायानः

भिवन्त्यान्यतींस्तथा॥ २५ ॥ ॥ ॥
बुद्धगच्छामि शरणं यावदावोधि म-
रुतः॥ धर्मगच्छामि शरणं वोधि सत्त्व-
गणं तथा॥ २६ ॥ ॥ ॥ ॥

विज्ञापयामि संबुद्धान् सर्वदिक्षु व्यव-
स्थितान्॥ महाकारुणिकांश्चापि वो-
धिसत्त्वान् कृताञ्जलिः॥ २७ ॥ ॥ ॥
अनादिमति संसारे जन्म न्यत्रैव वा-
पुनः॥ यन्मया पशुना पापं कृतं कारि-
तमेव वा॥ यच्चानुमोदितं किंचिदात्म-
घाताय मोहतः॥ तदस्य यं देशयामि-
पश्चात्तापेन तापितः॥ २८ ॥ २९ ॥

रत्नत्रयेऽपकारो यो मातापितृषु वाम

या॥ गुरुधर्मेषु वाक्षेपात्कायवाग्व
दिभिः कृत॥ ३० ॥ ॥ ॥ ॥
अनेकदोषद्वयेन मया पापेन नाय
का॥ यत्कृतं दारुणं पापं तत्सर्वं देश
याम्यहं॥ ३१ ॥

कथंचनिः सराम्पस्मात्परित्रायतस
त्वरं॥ माममाक्षीणं पापं मरणाशी
प्रमेष्यति॥ ३२ ॥

कृता कृतापरीक्षोऽयं मत्पुत्रविश्रम्भया
तकः॥ स्वस्था स्वस्थैरविश्वास्य आक
स्मिकमहाशानिः॥ ३३ ॥

प्रियाप्रियनिमित्तेन पापं कृतमने
कथा॥ सर्वमुत्सृज्य गन्तव्यमिति न ज्ञा
नमीदृशं॥ ३४ ॥

तत्तत्स्मरशातां याति यद्यदस्त्वनुभू
यते॥ स्वप्नानुभूतवत्सर्वगतं न पुन
रीक्षते॥ ३५ ॥

इहैव तिष्ठतस्मावज्रतानैके प्रियाप्रि
याः॥ तन्निमित्तं तु यत्पापं तत्स्थितं धो
रमयतः॥ ३६ ॥

स्वमागन्तुकोऽस्मीति न मया प्रत्य
वेक्षितं॥ मोहानुनयविद्वेषैः कृतं पा
पमनेकधा॥ ३७ ॥

रात्रिंदिवमविश्राममायुषो वर्धते
व्ययः॥ आयस्य नागमो नास्ति न मरि
ष्यामि किं न्वहं॥ ३८ ॥

इह शय्यागतेनापि बन्धुमध्येऽपि ति
ष्ठता॥ मयैवेकेन सोऽव्यामर्मद्वेद

दिवेदना॥४२॥

यमदूतैर्गहीतस्य कुतो बन्धु कुत सु
हृत्॥ पश्य मे कंत दया त्राणं मया तच्च
न सेवितं॥४३॥

अनित्य जीविता संज्ञादिदं भयमजा
नता॥ प्रमत्तेन मया नाथा वरुणापमु
पार्जितं॥४३॥

अङ्ग्रे दार्थमप्यघनीयमानो विश्रम्भ
ति॥ पिपासितो दीन दृष्टिरन्यदेवेशते
जगत्॥४४॥

किंपुन भैरवाकारैर्यमदूतैरधिष्ठितः॥
महात्रासज्वलगस्तः पुरीषोत्सर्गवेष्टि
तः॥ कातरैर्दृष्टिपातैश्च त्राणान्वेषीच
तुर्दिशं॥ कोमे महाभयादस्मात्साधुः

स्त्राणं भविष्यति॥४५॥ ४६॥ ॥
त्राणं भूत्यादिशो दृष्ट्वा पुनः संमोहमा
गतः॥ तदा हं किं करिष्यामि तस्मिन्
स्थाने महाभये॥४७॥

अद्यैव शरणं यामि जगन्नाथान् महा
वलान्॥ जगद्वक्षार्थमुद्युक्तान् सर्व
त्रासहरां जिनान्॥४८॥ न
तैश्चाप्यधिगतं धर्मं संसारभयनाश
नं॥ शरणं यामि भावेन बोधिसत्त्वग
णान्॥४९॥

समन्तभक्षयात्मानं ददामि भयवि
ह्वलः॥ पुनश्च मञ्जु घोषाय ददाम्या
त्मानमात्मना॥५०॥

तंचावलोकितं नाथं रूपाव्याकुलच

रिशो॥ विरौम्यार्तं रवं भीतः समां रक्ष
तु पापिनं॥ ५१॥

आर्यमाकाशगर्भं च क्षितिगर्भं च भा
वतः॥ सर्वान्महाह्मपांश्चापि चारणा
न्वेषी विरौम्यहं॥ ५२॥

यं दृष्टे बच संवत्सराः पलायने चतुर्दि
शः॥ यमदूतादयो दुष्टास्तं न मस्यामि
वज्रिशो॥ ५३॥

अतीत्युष्मदचनं सां प्रतं भयदर्श
नात्॥ शरशो यामिवो भीतो भयं ना
शयन् दुता॥ ५४॥

इत्वरव्याधिभीतोऽपि वैद्यवाक्यं न ल
ङ्घयेत्॥ किमु व्याधि शनैर्यस्तश्चतुर्भि
श्चतुरुत्तरैः॥ ५५॥

एकेनापियतः सर्वजम्बुद्वीपगतान
राः॥ नश्यन्ति येषां भेषज्यं सर्वदिक्षु
न लभ्यते॥ ५६॥

तत्र सर्वज्ञवैद्यस्य सर्वशल्यापहा
रिशो॥ वाक्पमुल्लङ्घ्यामीति धिग्मा
मत्यन्तमोहितं॥ ५७॥

अत्यप्रमत्तस्तिष्ठामि प्रपाते धितरे
ष्वपि॥ किमु योजनसाहस्ये प्रताते दी
र्घकालिके॥ ५८॥

अद्यैव मरशो नैतिनयुक्ता मे सुखासि
का॥ अवश्यं मे निसावेत्तान भविष्या
म्यहं यदा॥ ५९॥

अभयं केन मे दत्तं निःसरिष्यामि वाक्
थं॥ अवश्यं न भविष्यामि कस्मान्मे सु

स्थितं मनः ॥ ८० ॥ पूर्वानुभूतनयेभ्य
 किं मे सारमवस्थितं ॥ येषु मेऽभिति
 विद्ये न गुरुणां लङ्घितं वचः ॥ ८१ ॥
 जीवलोकमिमं त्यक्त्वा बन्धून् परिचि
 तांस्तथा ॥ एकाकीकापियास्यामिः
 किं मे सर्वे प्रिया प्रिये ॥ ८२ ॥
 इयमेव तु मे चित्पापुक्ता शत्रिदिवंस्त
 दा ॥ अशुभं न्रियतं दुःखं निःसरेयं
 ततः कथा ॥ ८३ ॥
 मया बालेन मूढेन यत्किंचित्पापमाचि
 तं ॥ प्रहृत्या यच्च सावयं प्रपूयावधमेव
 च ॥ ८४ ॥ तत्सर्वं देशया म्येषनाथा
 नामयतः स्थितः ॥ हताञ्जलिर्दुःखभी
 तः प्रणिपत्य पुनः पुनः ॥ ८५ ॥ अत्यय

मत्पयत्वेन प्रतिगच्छन्नुनायकाः ॥
 न भद्रकमिदं नाथानकर्तव्यं पुनर्म
 यादद
 प्रशाकरमतिहतायां बोधिचर्या
 वतारपञ्जिकायां बोधिचिन्तपरि
 ग्रहः तृतीयः परिच्छेदः ॥ ३ ॥
 नमो रत्नत्रयाय
 अपायदुःखविश्रामं सर्वसत्त्वैः ह
 तं शुभं ॥ अनुमोदे प्रमोदे न सुखं
 तिष्ठन्नुदःखिता ॥ १ ॥
 संसारदुःखनिर्माक्षमनुमोदेशरी
 रिणां ॥ बोधिसत्त्वत्वबुद्धत्वमनुमोदे
 चतायिनां ॥ २ ॥
 चित्तोत्पादसमुदांश्च सर्वसत्त्वसु

खावहान॥ सर्वसत्त्वहिताधानानन
मोदेचशासिनो॥३॥

सर्वसुदिशुसंबुद्धानप्रार्थयामि
ताञ्जलिः॥ धर्मप्रदीपं कुर्वन्तु मोहादु
खप्रपातिना॥४॥

निर्वानुकामांश्च जिनान्याचयामि
ताञ्जलिः॥ कल्याणनन्तारं स्तिष्ठन्तु माभू
दन्धमिदं जगत्॥५॥

एवं सर्वमिदं कृत्वा यन्मया सादितं शु
भांतिनस्यां सर्वसत्त्वानां सर्वदुःखप्रशा
न्तिहृत्॥ ६ ॥ ग्लानानामस्मिभैषज्यं भ
वेयं वैद्यस्वच॥ तडपस्थायकश्चैव या
वद्वेगापन्नर्भवः॥७॥

शुम्पिपासाव्यथाहन्मामन्नपानप्रवर्ष

शोः॥ इभिश्चान्नरकल्पेषु भवेयं पानमे
जनो॥८॥

दरिद्राणां च सत्त्वानां निधिः स्यामहम
शयः॥ नानोपकरणाकारैरुपनिद्ये
यमग्रतः॥९॥

आत्मभावांस्तथा भोगान्सर्वं अधगतं
शुभं॥ निरपेक्षस्तपजाम्पेक्ष सर्वसत्त्वा
र्थसिद्धये॥१०॥

सर्वत्यागश्च निर्वारां निर्वारां च मे
मनः॥ त्यक्तव्यं चेन्मया सर्वं वरं सत्त्वेषु
दीयतां॥११॥

यथासुखीकृतश्चात्मा मया यं सर्वदेहि
नां॥ घ्नन्निन्दन्नुवा नित्यमाकिरन्नुचपां
सुभिः॥१२॥ क्रीडन्तु मम कायेन हसन्तु

विलसन्नुच॥ दत्तस्तेभ्यो मया कायश्चि
 न्नया किं ममानया॥ १३॥ कारयन्नुचक
 र्माशिया नितेषां सुखा वहं॥ अनर्थः क
 स्य चिन्मा भूत्सामालम्ब्य कदाचन॥ १
 ४॥ येषां कुशाग्रसंज्ञा वामामालम्ब्यः
 मतिर्भवेत्॥ तेषां सरवहेतुः स्यान्नित्यं
 सर्वार्थसिद्धये॥ १५॥

अभ्याख्यास्पन्निमां ये च ये चान्येऽपि का
 रिणाः॥ उत्प्रासकास्तथान्येऽपि सर्वे सुः
 वौधिभागिनः॥ १६॥

अनाथानां महनाथः सार्थवाहश्च या
 यिनां॥ पारेष्वनां च नौ भूतः सेतुः संक्रम
 स्वच॥ १७॥

क्षपार्थिनामहं दीपः शय्या शय्यार्थिना

महं॥ दासार्थिनामहं दासो भवेयं सर्व
 देहिनां॥ १८॥

चिन्तामशिर्भद्रघटः सिद्धविद्यामः
 हौषधिः॥ भवेयं कल्पवृक्षश्च काम
 धनुश्च देहिनां॥ १९॥

पृथिव्यादीनि भूतानि निःशेषाकाश
 वासिनां॥ सत्त्वानामप्रमेयाणां यथा
 भोगान्यनेकधा॥ २०॥

स्वमाकाशनिष्ठस्य सत्त्वधातो रनेक
 धा॥ भवेयमुपजीव्याऽह्यावत्सर्वे न
 निर्हताः॥ २१॥

यथा गृहीतं सुगतैर्वौधिविज्ञेयं पुरात
 नैः॥ ते वौधिसत्त्वशिष्या यामानुपूर्व्या
 यथास्थिताः॥ २२॥

प्रज्ञाकरमतिहतायां बोधिचर्यावतार
पञ्जिकायां बोधिचिन्ताप्रमादश्चतुर्थः
॥ ॥ ॥ परिच्छेदः ॥ ॥ ॥

क्वासौयायान्मन्मनःस्थो निरस्तः-स्थि
त्वायस्मिन्मद्वधार्थं यतेन ॥ नोद्योगो मे
केवलं मन्दबुद्धैः-लेशाः प्रज्ञादृष्टिस्तार

ध्यावराकाः ॥ ४८ ॥

नलेशाविषयेषु नेन्द्रियगणानाप्पनः
शले स्थिताः ॥ नातो न्यत्र कुरु स्थिताः पु
नरि मे मधुनि हतत्वं जगत् ॥ ॥

मायैवेयमतो विमुञ्च हृदयत्रासं भज
स्वायमं ॥ प्रज्ञार्थं किमकाशं रुवनरके

घातमानमावाधसे ॥ ४९ ॥

एवं विनिश्चित्य करोमि यन्त्रं-यथोक्त

शिक्षाप्रतिपत्तिहेतोः ॥ वैद्योपदेशश्च
लतः कुतोऽस्ति भैषज्यसाध्यस्य निरा
॥ ॥ मयत्वं ॥ ४८ ॥ ॥ ॥

प्रज्ञाकरमतिहतायां बोधिचर्यावता
रपञ्जिकायां संज्ञजन्यरक्षणोपचम
परिच्छेदः ॥

शिक्षां रक्षितुं कामेन चित्तं रक्ष्यं प्रय
त्नतः ॥ न शिक्षारक्षितुं शक्यं चलं चित्त
मरक्षता ॥ १ ॥

अदानामत्तमातङ्गानकुर्वन्ती हतां व्य
था ॥ करोति यामवीच्यादौ मुक्तश्चिन्तम
तद्गजः ॥ २ ॥

वदश्चेच्चिन्तमातङ्गः स्मृतिरुज्वा समन्त
तः ॥ भयमसंगतं सर्वं हतत्वं कल्याणा

मागतं॥ ३ ॥ व्याघ्राः सिंहगजाश्च
सर्पाः सर्वे च शत्रवः॥ सर्वे नरकपाला
श्रुता किम्योराक्षसास्तथा॥ ४ ॥ सर्वे
वधाभवन्त्येते चित्तस्यैकस्य बन्धना
त्॥ चित्तस्यैकस्य दमनात् सर्वे दाना
भवन्ति च॥ ५ ॥

यस्माद्भयानि सर्वाणि दुःखान्यप्रमि
तानि च॥ चित्तादेव भवन्तीति कथितं
तत्त्ववादिनाम्॥

शस्त्राणिकेन नरके घटितानि प्रयत्न
तः॥ तन्नायः कुट्टिमं केन कुतो जाताश्च
ताः स्त्रियः॥ ७ ॥

पापचित्तसमुद्भूतं तत् सर्वजगौमु
निः॥ तस्मान्न कश्चिन्नैल्लोके चित्ता

दन्त्यो भयानकः॥ ८ ॥ अदरिद्रं जगत्
कृत्वा दानपारमिता यदि॥ जगदरिद्रं
मद्यापि साकथं पूर्वतायिनाम्॥ ९ ॥

फलेन सह सर्वस्वत्पागचित्ताज्जने
ऽखिले॥ दानपारमिता चोक्ता तस्मात्
त्सा चित्तमेव तु॥ १० ॥

मत्स्यादयः कनीयन्तां मारयेयं न तो य
तान्॥ लब्धे विरति चित्ते तु शीरपारमि
तामता॥ ११ ॥

कियतो मारयिष्यामि दुर्जनान् गगने
पमान्॥ मारिते क्रोधचित्ते तु मारिताः
सर्वशत्रवः॥ १२ ॥ भूमिं छादयितुं सः
वीकृतश्चर्म भविष्यति॥ उपान चर्ममा

त्रेणाद्यन्नाभवति मेदिनी॥ १३॥ वाह्या
भावामयात दच्छ क्वा वारयितुं न हि॥
स्वचित्तं वारयिष्यामि किं ममान्यैर्निवा
रितैः॥ १४॥

सहापि वाक्छरीराभ्यामन्यद्वैतैर्नतः
त्फलं॥ यत्फरेरेककस्यापि चित्तस्य व
स्तुतादिकं॥ १५॥

जपास्तपांसि सर्वा निदीर्घकालकृता
न्यपि॥ अन्ये चित्तेन मन्देन वृथैवेत्याह
सर्ववित्॥ १६॥

दुःखं हनुं सुरवं प्राप्तं ते प्रभुमन्त्रिमुः
धाम्बरो॥ यैरेतद्धर्मसर्वस्वचित्तं गृह्यन्
भावितं॥ १७॥

तस्मान्त्वधिष्ठितं चित्तं मया कार्यं सुर

क्षितं॥ चित्तरक्षावृतं मुक्कभिः किं मम
वृत्तैः॥ १८॥ त्का

पथाचपलमध्यस्थोरक्षति वृणामादरा
त्॥ एवं दुर्जनमध्यस्थोरक्षे चित्तवृणां
सदा॥ १९॥

वृणादुःखलवाद्भीतो रक्षामिव वृणामाद
रात्॥ संध्यातपर्वताद्याता भीतश्चित्तव
रणं किं॥ २०॥

अनेन हि विहारेण विहरन् दुर्जनेष्वपि
प्रमदाजनमध्येऽपि यतिर्धौरो न खराद
ते॥ २१॥

लाभानश्यन्तु मे कामं सत्कारः कायजीः
वित्तं॥ नश्यन्त्यन्वक्कुशलं मानुचित्तं क
दाचना॥ २२॥

चिन्तलक्षितुकामानामयैष क्रियतेऽ
जलिः॥ स्मृतिं च संप्रजन्मं च सर्वयः
त्वेन रक्षत॥ २३

व्याध्याकुलो न रोय दन्तश्मः सर्वकर्म
सु॥ तथाभ्यां व्याकुलं चिन्तनं क्षमं स
र्वकर्मसु॥ २४॥

असंप्रजन्मचिन्तस्य श्रुतचिन्तितभा
वितं॥ सच्छिद्रकम्भजलवन्नस्मृताः
ववतिष्ठते॥ २५

अनेके श्रुतवन्तोऽपि भ्राष्ट्रा यत्नपरा अ
पि॥ असंप्रजन्मदोषेण भवन्मापन्निक
श्मला॥ २६॥

असंप्रजन्मचौरेण स्मृतिमोषानुसा
रिणा॥ उपचिन्त्यापि पुरायानि मुषिताः

यान्तिर्गतिं॥ २७॥

केशतस्करसंघोऽयमवतारगवेशः
कः॥ प्राप्यावतारं मुष्णाति हन्ति सज्जति
जीवितं॥ २८॥

तस्मात्स्मृतिर्मनो धारणापनेया कदा
चना॥ गतापि प्रत्युपस्थाप्या संस्मृत्या
पायि किं व्यथा॥ २९

उपाध्यायानुशासिन्या भीत्याप्यादर
कारिणा॥ धन्यानां गुरुसंवासात्सुकर
जायते स्मृतिः॥ ३०॥

बुद्धाश्च बोधिसत्त्वाश्च सर्वत्रा व्याहृतेश
णाः॥ सर्वमेवाग्रतस्तेषां तेषामस्मि पुरः
स्थितः॥ ३१॥ इति ध्यात्वा तथा तिष्ठेन्न पा
दरभयान्नितः॥ बुद्धानुस्मृतिरप्येवं भ

वेत्तस्य मुहुर्मुहुः ॥ ३२ ॥

संप्रजन्यंत दयाति न च यात्या गतं पुनः ॥
स्मृतिर्यदा मनो हारे रक्षार्थं भवति हते

॥ ३३ ॥

पूर्वतावदिदं चिन्तं स दोषस्थाप्य मीदृ
शं ॥ निरिन्द्रिये शो व मया स्थातव्यं काष्ठ
वत्सदा ॥ ३४ ॥

निष्फलानेत्रविक्षेपानकर्तव्याः कदाच
ना ॥ निधाय नीव सततं कार्या दृष्टिरधो
गता ॥ ३५ ॥

दृष्टिर्विश्रामहेतोस्तु दिशः पश्येत् कदाच
ना ॥ आभासमात्रं दृष्ट्वा च स्वागतार्थं वि
लोकयत् ॥ ३६ ॥

मार्गादौ भयवोधा र्थं मुहुः पश्येच्च नुदि

शं ॥ दिशो विश्रम्भवीक्षेपपरावृत्त्यै व यष्ट
तः ॥ ३७ ॥

सरे दपसरे दपि पुरः पश्चान्निरूप्य च ॥
एवं सर्वास्ववस्थासु कार्यवृद्धा समाच
रेत् ॥ ३८ ॥

काये नैव भवस्थेयमित्याक्षिप्य क्रियां पु
नः ॥ कथं कायस्थित इति दृष्ट्वं पुनर
नरा ॥ ३९ ॥

कुंचमेव तत इति प्रत्यवेक्षंतथामनः ॥ स
माधानधुरं नैव क्षरामपुस्तजेद्यथा ॥

४५

निरूप्यः सर्वयत्नेन चिन्तमत्तद्विपस्तः
धर्मचिन्तामहास्तम्भेयथावधानमुच्य
ते ४० ॥

भयोन्सवादि संवन्धे यश्च शक्तो यथा सु
खं ॥ यान काले तु शीलं स्पृश्यस्मात्तु मुपे
क्षरां ॥ ४२ ॥

यदुद्धाकर्तुं मा रब्धं ततोऽन्यत्र विचिन्तये
त् ॥ तदेव तावन्निष्पाद्यं तज्जते नान्न रात्म
ना ॥ ४३ ॥

एवं हि सुकृतं सर्वमन्यथानोभयं भवे
त् ॥ असं प्रजन्य लेशोऽपि हृदि चैवंगमि
ष्यति ॥ ४४ ॥

नानाविध प्रलापेषु वर्तमानेषु नेकधा
कौतूहलेषु सर्वेषु हृन्पादौ सुखमागतं
॥ ४५ ॥

मन्मर्दनतराच्छेदरेखाश्च फलमागतं
स्मृत्वा ताथागतीं शिष्टां भीतस्तस्मिन् क्षरां मु

त्स्जेत् ॥ ४६ ॥ यदा चलितुं कामः स्यादुक्त
कामोऽपि वा भवेत् ॥ स्वचिन्तं प्रत्यवेक्ष्य
दौ कुर्याद्वै येन शायुक्तिमत् ॥ ४७ ॥

अनुनीतं प्रति हृतं यदा पश्येत् स्वकं मन
नकर्तव्यं न वक्तव्यं स्थानव्यं काष्ठवत्त
दा ॥ ४८ ॥

उद्धतं सोपहा संवायदा मानमदानि
तं ॥ सोऽत्रासाति शयं वक्तव्यं च कचमनो
भवेत् ॥ ४९ ॥

यदा त्मोत्कर्षणाभासं परपंसनमेव च
साधिक्षेपसंस्मरणं स्थानव्यं काष्ठवत्
तदा ॥ ५० ॥

लाभसत्कारकीर्त्यर्थि परिवारार्थि वा
पुनः ॥ उपस्थानार्थि मेचिन्तंतस्मान्निष्ठा

मिकाष्टवत् ॥ ५१ ॥

परार्थरुक्षं स्वार्थार्थिपरिषत्काममेव
वा ॥ वक्तुमिच्छति मे चिन्ततस्मान्निष्ठा मि
काष्टवत् ॥ ५२ ॥

असहिष्णुवत्सभीतं प्रगल्भं मुखरं त
था ॥ स्वपक्षाभिनिविष्टं च तस्मान्निष्ठा
मिकाष्टवत् ॥ ५३ ॥

स्वं संक्षिप्तं लोकोपनिष्कूलारम्भिवा
मनः ॥ निगल्भीयाद्दृष्टं भूरुप्रतिपक्षेण
तत्सदा ॥ ५४ ॥

सुनिश्चितं सुप्रसन्नं धीरं सादरगौरवं
सलज्जं सभयं शान्तं पराराधनतत्परं ॥
५५ ॥ परस्परविरुद्धाभिर्वालेखाभिरखे
दितं ॥ त्नेशोत्पादादिदं ह्येतदेषामिति द

यान्वितं ॥ ५६ ॥

आत्मसत्त्ववशं नित्यं मनवशेषवस्तुषु
निर्माणा मिव निर्मानं धारयाम्येषमान
सं ॥ ५७ ॥

चिरात्प्राप्तं क्षरावरं स्मत्वा स्मत्वा मुहुर्मु
हुः ॥ धारयामीदृशं चित्तमत्र कम्प्यं सुमे
रुवत् ॥ ५८ ॥

गर्धैरामिषसंगर्धैः क्षुप्यमाशा इतस्ततः ॥
न करोत्यन्यथा कायः कस्मादत्र प्रीतिः
क्रियां ॥ ५९ ॥

रक्षसीमं मनः कस्मादात्मीक्ष्य स मुच्छु
यं ॥ त्वत्तन्मथेऽप्यगेवायं तनात्र तव को व्य
यः ॥ ६० ॥

न स्वीकरोषि हे मूर्ख काष्ठपुत्तलकं अचि

अमेध्यघटितं यंत्रं कस्माद् दक्षसि पूति
कां॥ ६७॥

इमं चर्मपुटं तावत्स्वबुद्धौ वपुः कुरु
अस्थिपञ्जरतो मांसं प्रज्ञाशस्त्रेण मोच
य॥ ६८॥ अस्थीन् अपि पृथक् कृत्वा पश्य
मज्जानमन्नतः॥ किमत्र सारमस्तीति स्म
यमेव विचारय॥ ६९॥

एवमन्विष्य यत्नेन न दृष्टं सारमन्नतः॥ अ
धुनावद कस्मान्त्वकायमद्यापि रक्षसि॥
६४॥

नखादिनव्यमभुचित्वयापेयं न शोशितं॥
नात्राशिचूषितव्याशिकिकायेन करि
ष्यति॥ ६५॥

युक्तं गन्धभृगालादेराहारार्थं न रक्षितं

कर्मापकरणान्ततन्मनुष्याणां शरीरकं
६६॥

एवं ते रक्षतश्चापि मत्स्यराक्षिघनिर्द
यः॥ कायं दास्यति गन्धेभ्यस्तदा त्वं किं
करिष्यसि॥

नस्थास्पतीति भत्याय न वस्त्रादिप्रदा
यते॥ कायो यास्यति स्वादित्वा कस्मान्त्व
कुरुष्वेव यं॥ ६७॥

दत्त्वा स्मै वेतनं तस्मान्स्वार्थं कुरु मनोऽ
धुना॥ न हि वैतनिको पातं सर्वतस्मै प्र
दायते॥ ६८॥

कायेनौ बुद्धिमाधाय गत्या गमननिश्र
यात्॥ यथा कामं गमं कायं कुरु स त्वार्थ
सिद्धये॥ ७०॥

एवंवशीकृतस्वात्मानित्यंस्मितमुखो भ
वेत्॥ त्यजेद्भक्तुदिसंकोचं पूर्वाभाषी जग
त्सुहृत्॥ ७१॥

सशब्दपातं सहस्रानपीठादीन् विनिक्षि
पेत्॥ नास्फलयेत्कपाटं च स्यान्निःशब्द
रुचिः सदा॥ ७२॥

वको विदालश्चौरश्च निःशब्दे निभतश्च
रन्॥ प्राप्नोत्यभिमतं कार्यं मेवंमित्यं य
तिश्चरेत्॥ ७३॥

परचोदनदक्षानां मनधीषोपकारिणां
प्रतिच्छेदिरसावाक्यं सर्वशिष्यः सदा
भवेत्॥ ७४॥

सुभाषितेषु सर्वेषु साधुकारमुदीरयेत्
पुण्यकारिणामालोक्य सुतिभिः संप्रह

र्षयेत्॥ ७५॥

परोक्षं च गणानवबुधा दन्वबुधा च तोषतः
स्ववर्शो भाष्यमाशौचभावयेत्तज्जराज्ञतां
७६॥

सर्वारम्भाहित्यार्थाः साविनैरपि दुर्ल
भाः॥ भोक्ष्येत्तुष्टिमुखं तस्मान्परश्रमकृतै
गुरौः॥ ७७॥

न चात्र मेव यः कश्चित्परत्र च महत्सुखं
अप्नोति तदस्वदेषैस्तु महद्दुःखं परत्र च॥
विश्वस्तविन्य ७८॥

विश्वस्तविन्यस्तपदं विस्पष्टार्थं मनोर
मां श्रुति सौख्यं रूपामूलं मृदुमन्दस्वरं व
देत्॥ ७९॥

ऋजुपश्येत्सदा सत्त्वांश्च क्षुधा संपिबन्ति

वा॥ रतानेव समाभित्यवृद्धत्वं मे भविष्य
ति॥ ८०॥

सातत्याभिनिवेशोऽथ प्रतिपक्षोऽथ मेव च
शुशोपकारिभ्योऽत्रैव च खिते च महच्छु
भा॥ ८१॥

दक्षउत्थानसपन्नः स्वयं कारी सदा भवे
त्॥ नावकाशः प्रदातव्यः कस्यचित्सर्वक
र्मसु॥ ८२॥

उत्तरोत्तरतः श्रेयादानपारमितादयः॥
नेतरार्थं त्यजेच्छ्रेयमन्यत्राचारसेतुतः
८३॥

स्ववृद्धापराधेषु भवेत्सततमुत्थितः॥
निषिद्धमप्यनुज्ञातं कृपालोरर्थदर्शिनः
८४

विनिपातगतानाथवृत्तस्थानसंविभज्य
चा॥ भुञ्जीत मध्यमां मात्रां विचिवरवहिः
स्यजेत्॥ ८५॥

सद्धर्मसेवकं कायमितरार्थं न पीडयेत्॥ स
वमेव हि सत्त्वानामाशामाशुप्रपूरयते॥
८६॥

त्यजेन्न जीवितं तस्मादशुद्धे कुरुणाशये॥
तुल्याशये तु तज्याज्यमिदं न परिहीयते॥
८७॥

धर्मनिर्गौरवे स्वस्थे न शिरोवेष्टितवदेत्॥
सच्छत्रदण्डशस्त्रे च नावगुच्छितमस्तः
के॥ ८८॥

गम्भीरोदारमल्लेषु न स्त्रीषु पुरुषे विना
हि नोत्सृजेत्तु धर्मेषु समं गौरवमाचरेत्
८९

नोदारधर्मपात्रं च हीने धर्मे नियोजयेत्
न चाचारं परित्यज्य सूत्रमचैः प्रलोभ
येत् ॥ ६० ॥

दन्तकाष्ठस्य खेटस्य विसर्जनमपाहृतं
नेष्टं जले स्थले भोग्ये मूत्रादेश्वापि गर्हि
तं ॥ ६१ ॥

मुखपूरं न भुञ्जीत स शब्दं प्रसृजाननं ॥
प्रलम्बपादं नासीत न वाहू मर्दयेत् समं ॥
नैकायान्पश्चि ॥ ६२ ॥

नैकायान्पश्चियाकुर्याद्धानशयनमास
नं ॥ लोकाप्रसादकं सर्वं दृष्ट्वा दृष्ट्वा च व
र्जयेत् ॥ ६३ ॥

नाहुत्याकारयेत् किंचिदक्षिशो न तु सादरं
समस्तेनैव हस्तेन मार्गमप्येवमादिशेत् ॥ ६४ ॥

न वाहू श्लेषकं किंचिच्छब्दयेदल्पसंभ्रमे ॥
अच्छटादितु कर्तव्यमन्यथा स्यादसंहतं ॥
६५ ॥

नाथनिर्वाणशय्याववच्छेदीतेक्षितयादि
शा ॥ संप्रजानंस्तथा नः प्रागवश्यं नियोग
तः ॥ ६६ ॥

आचारे बोधिसत्त्वानामप्रमेय उदाहृतः ॥
चित्तशोधनमाचारं नियतं तावदाचरेत् ॥
६७ ॥

रात्रिं दिवं च त्रिस्कन्धं त्रिकालं च प्रवर्तयेत्
शेषापत्तिशमस्तेन बोधिचित्तजिनाश्रया
तः ॥ ६८ ॥

या अवस्थाः प्रपद्येत स्वयं परवशोऽपि वा
तास्ववस्थाः सुयाः शिक्षा शिक्षेता एव यत्नतः
६९

नहितद्विद्यते किंचिद्यन्नशिक्ष्यं जिनात्मजैः
नतदस्ति न यत्पुरुषमेवं विहृतः सतः ॥ ॥

॥ १०० ॥

पारंपर्ये शास्त्रादास्तत्त्वार्थं नान्यदाचरे
त ॥ सत्त्वानामेव चार्थाय सर्वबोधाय नाम

येत ॥ १०१ ॥

सदा कल्याणमित्रं च जीवितार्थेऽपि न त्य
जेत ॥ बोधिसत्त्वव्रतधरं महायानार्थको

विदं ॥ १०२ ॥

श्रीसंभवविमोक्षाच्च शिक्षेद्युज्ज्वलवर्तनं
एतच्चान्यच्चबुद्धोक्तं ज्ञेयं सूत्रानवाचनात्

१०३

शिक्षाः सूत्रेषु दृश्यन्ते तस्मान्स्त्राशिवाच
त ॥ आकाशगर्भसूत्रे च मूलापत्तीर्निरूप

येत ॥ १०४ ॥

शिक्षासमुच्चयोऽवश्यं दृश्यश्च पुनः पुनः ॥
विस्तरेशासदाचारो यस्मान्नत्र दर्शितः ॥

॥ १०५ ॥

संक्षेपेणाथवा तावत्पश्येत्सु च समुच्चयं ॥
आर्यनागार्जुनावर्द्धद्वितीयं च प्रयत्नतः ॥ १०६ ॥

यतो निवार्यते यत्र यदेव च नियुज्यते ॥ तत्त्वो
कचित्तरक्षार्थं शिक्षां दृष्ट्वा समाचरेत् ॥ ॥

१०७ ॥

एतदेव समासेन संप्रजन्मस्य लक्षणां ॥ य
त्कायचिन्तावस्थायाः प्रत्यवेक्षामुद्गमुद्गः ॥

॥ १०८ ॥

कायेनैव पठिष्यामि वाक्पाठेन तु किं भवेत् ॥
चिकित्सापाठमात्रेण शरीराः किं भविष्यति

॥ १०९ ॥

प्रज्ञाकरमतिरुतायां बोधिचर्यावतारः
पञ्जिकायां क्षान्तिपारमिताषष्ठपरिच्छे
दः ॥ ८ ॥

ओनमोरत्नत्रयाय
सर्वमेतत्सुचरितंदानंसुगतपूजनं ॥ कृतं
कल्पसहस्रेष्वतिथिः प्रतिहन्तिनत ॥ १ ॥

नचक्षेपसमंपापं नचक्षान्ति समंतपः ॥ त
स्मात्क्षान्तिप्रयत्नेन भावयद्विविधैर्नयैः

॥ २ ॥

मनसैर्मनगृह्णाति न प्रीति सुखमश्नुते ॥
न निद्रां न धृतिं याति क्षेपशतैर्हृदि स्थिते ॥
३ ॥ पूजयत्यर्थमानैर्या नयेऽपि चेन्न समाः
श्रिताः ॥ तैः प्येनं हनुमिच्छन्ति स्वामिनं क्षेप

उर्मगं ॥ ४ ॥ सुहृदोऽप्युद्विजन्तेऽस्माद्ददा
ति न च सेवते ॥ संक्षेपात्तास्ति तत्किंचित्
क्रोधनो येन सुस्थितः ॥ ५ ॥

एवमादीनि दुःखानि करोतीत्यसंज्ञः
या ॥ यः क्रोधहन्ति निर्वन्धानसुखी हपर
त्र च ॥ ६ ॥

अनिष्टकरणाज्जातमिष्टस्य च विघातना
त् ॥ दौर्मनस्याशनं प्राप्य क्षेपो हृत्त्रो निहः
न्ति मां ॥ ७ ॥ तस्माद्विघातयिष्यामि तस्या
शनमहं रिपो ॥ यस्मान्नमदधादन्यत्कृत्य
मस्यास्ति वैरिणः ८

अत्यनिष्टागमेनापि न क्षोभ्यामुदिताम
या ॥ दौर्मनस्येऽपि नास्तीदं कुशलं त्ववशि
यते ॥ ९ ॥

यद्यल्पेव प्रतीकारो दोर्मनस्येन तत्र किं
अथ नास्ति प्रतीकारो दोर्मनस्येन तत्र
किं ॥१०॥

इत्थं न्यकारपाक्ष्यमयशश्चेत्यनीप्ति
तां प्रियाणां मान्मनोवापिशचोश्चैतद्धि
पर्ययात् ॥११॥

कथंचित्प्रभ्यते सौख्यं इत्थं स्थितमय
नतः ॥ इत्थं नैव च निःसारं चेतस्तस्माद्दृ
ष्टी भवा ॥१२॥

इर्गा पुत्रककर्णादादाहृच्छेदादिवेदनं
वृथा सहने मुक्त्यर्थं महंकस्मात्तुकातर
॥१३॥

न किंचिदस्ति तदसुयदभ्यासस्य उक्तरं
तस्मान्मद्व्यथाभ्यासान् सोऽपि महा

व्यथा ॥१४॥

उदंशदंशमशकशुम्पिपासादिवेदनां ॥
महत्करुणादिः स्वचकिमनर्थेन पश्यसि
॥१५॥

शीतोष्णवृष्टिवाताध्व्याधिवन्धनताडनौ
॥ सौकुमार्यनकर्तव्यमन्यथा वर्धते व्यथा
॥१६॥

केचित्स्वशोशितं दृष्ट्वा विक्रमने विशेषतः ॥
परशोशितमप्येके दृष्ट्वा मूर्च्छां व्रजं नित्यतः
॥१७॥ तच्चित्तस्पन्दत्वेन कातरत्वेन चाग
ताः इत्थं यो धनस्तस्माच्च वेदभिर्भवेद्
व्यथा ॥१८॥

इत्थं नैव चित्तस्पन्दसादं शोभयेद्बु
धः ॥ संशयो हि सहस्रैः पुद्गे च सुलभाव्य
व्यथा ॥१९॥

उरसाशनिघातान्येप्रतीच्छन्तो जयन्त्यश
न॥ ते ते विजयिनः शूराः शेषास्तु मत्तमारका
॥ २० ॥

गुरोः परश्वरः स्वस्य यत्संवेगान्मदच्युतिः
संसारिषु च कारुण्यं पापाद्भीतिर्जिनेस्प
ह॥ २१ ॥

पितादिषु न मे कोपो महः स्वकरेषु पि॥
सचेतनेषु किं कोपः तेऽपि प्रत्ययकोपिता

२२

अनिष्प्रमानं मप्येतच्छूलमुत्पद्यते यथा॥
अनिष्प्रमारोऽपि बलात्क्रोधोत्पद्यते तः
था॥ २३ ॥

कुप्पामीति न संचिन्त्य कुप्यति स्वेच्छया जनः
उत्पश्यत्यभिज्ञेयक्रोधोत्पद्यते न च॥ २४ ॥

ये केचिदपराधास्तु पापानि विविधानि च॥
सर्वतस्तत्प्रत्ययवत्ता तस्वतंत्रं न विद्यते॥
२५॥ न च प्रत्ययसामग्र्या जनयामीति चेत्
ना॥ न चापि जनितस्यास्ति जनितोऽस्मीति
चेतना॥ २६ ॥

यत्प्रधानं किलाभीष्टं यत्तदात्मेति कल्पितं
तदेव हि भवामीति न संचिन्त्योपजायते
२७॥

अनुत्पन्नं हितं चास्ति कश्चेन्न वितुं न दा-
विषयव्यापृतत्वाच्च निरोधुमपि नेहते॥ ॥
२८॥

नित्यो ह्यचेतनश्चात्मा व्योमवत् स्फुरदमकि-
यः॥ प्रत्ययान्न रसज्ञेऽपि निर्विकारस्य का-
क्रिया॥ २९॥

यः पूर्ववत्क्रियाकाले क्रियायास्तेन किं कृतं
तं तस्य क्रियेति सवन्धे कतरन्निवन्ध
नं ॥ ३० ॥

स्वंपरवशं सर्वयद्दशं सोऽपि चावशः ॥ नि
मीशावदचेष्टेषु भावेऽप्येवं ककुप्यते ॥ ३१ ॥

वारणापि न युक्तैवं कः किं वारयतीति चेत्
युक्ताप्रतीत्यतायस्माद्दुःखस्यापरतिर्मता
३२

तस्मादमित्रं मित्रं वा दृष्ट्वाप्यन्यायकारि
णो ॥ ईदृशाः प्रत्ययाभ्येतेऽप्येवमन्वा सुखी
भवेत् ॥ ३३ ॥

यदि न स्वच्छया सिद्धिः सर्वेषामेव देहिनां
न भवेत्कस्यचिद्दुःखं न दुःखं कश्चिदिच्छः
ति ॥ ३४ ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

श्री अनाद

ॐ

ॐ

प्रसादादात्मनात्मानंवाधनेकराकादिभि
 भक्तचेष्टादिभिःकोपादुरापस्यादिलिप्स
 या॥३५॥उद्ध्वनप्रपातैश्वविषापथ्यादिभ
 क्षरौः॥विघ्ननिकेचिदात्मानमपराणाचर
 शोनच॥३६॥यदैवक्लेशवश्यत्वाद्घ्नन्त्या
 त्मानमपिप्रियं॥तदैषांपरकायेषुपरिहा
 रःकथंभवेत्॥३७॥

क्लेशोन्मर्तीकृतेषुप्रवृत्तेषांत्मात्मानो॥न
 केवलंदयानास्तिक्लेशोऽप्युत्पद्यतेकथं॥३८
 यदिस्वभावोवालानांपरोपद्रवकारिता॥
 तेषुकोपोनयुक्तोभेयथाग्नौदहनात्मके॥

३९

अथदोषोऽयमागन्तुःसत्त्वाःप्रकृतिपेशला॥
 तथाप्ययुक्तस्तत्कोपकृतैर्धूमेयथाम्बरे॥

४०

मुरब्ददण्डादिकं हित्वा त्रैरकेयदिकुप्यतो द्विषे
शात्रेरितः सोऽपि द्वेषे द्वेषोऽस्तु मे वरः ॥ ४१ ॥

मयापि पूर्वसत्त्वानामीदृशेव व्यथा कृता ॥ त
स्मान्मे युक्तमेवैतत्सतोपद्रवकारिणः ॥ ४२ ॥

तच्छस्त्रं मम कायश्च दयं दुःखस्य कारणं ॥ तेन
शस्त्रं मया कायोगृहीतः कुत्र कुप्यते ॥ ४३ ॥

गण्डोऽयं प्रतिमाकारोगृहीतो घटनासहः ॥ त
ष्णान्धेन मया तत्र व्यथायां कुत्र कुप्यते ॥ ४४ ॥

दुःखं नेच्छामि दुःखस्य हेतुमिच्छामि बालिशः ॥
स्वापराधागते दुःखे कस्मादन्यत्र कुप्यते ॥ ॥

॥ ४५ ॥

असिपत्रवनं यद्वयथानालं कपक्षिणः ॥ मं
कर्मजनितास्वतथेदं कुत्र कुप्यते ॥ ४६ ॥

मत्कर्मचोदितास्वजाता मम्यपकारिणः ॥
येन यास्यन्ति नरकान्मयैवामीह ताननु ॥ ४७ ॥

रतानाश्रित्य मे पापं क्षीयते क्षमतो वरः ॥
मामाश्रित्य तु यात्येते नरकान् दीर्घवेदना
न् ॥ ४८ ॥ अहमेवापकार्येषां ममैते चोपका
रिणः ॥ कस्माद्विपर्ययं कृत्वा स्वलचेतः प्र
कुप्यति ॥ ४९ ॥

भवेन्ममाशयगुणो नयामि नरकान्यदि ॥ स्
ष्टमत्र किमायातं यथात्मारक्षितो मया ॥

॥ ५० ॥

अथ प्रत्यपकाशीस्यातथाप्येतेनरक्षिताः॥
क्षयतेचापिमेचर्यातस्मान्नशास्तपस्विनाः॥५१॥

मनो हंतुममूर्तत्वान्नशक्यं केनचित्कचित्॥
शरीराभिनिवेशानुकायः स्वैरनवाध्यते॥५२॥

न्यक्कारः परुषं वाक्यमयशश्चेत्ययंगराः॥ का
यंनवाधतेतेनचेतः कस्मान्प्रकुप्यसि॥५३॥

मय्यप्रसादोयोऽन्मेषासकिं मां भक्षयिष्यति॥
इह जन्मान्तरे वापियेनासौ मेऽनभीप्सितः॥५४॥

लाभान्नरायकारित्वाद्यसौ मेऽनभीप्सितः॥
नदृश्यतीहैवमेलाभः पापं नु स्थास्यति ध्रुवं॥५५॥

वरमद्यैवमेमत्सुर्नमिथ्याजीवितं चिरायस्मा
च्चिरमपि स्थित्वा मत्सुः खंतदेवमे॥५६॥

स्वप्ने वर्षशतं शौख्यं भुक्ताय श्रविवृध्यते॥
मुहूर्तमपरोयश्च सुखी भूत्वा विवृध्यते॥५७॥
ननु निवर्तते सौख्यं हयोरपि विवृध्यते॥ सै
वोपमो मत्सुकाले चिरजीवत्यजीविनो॥५८॥

लब्ध्वापि च वहूला भान् चिरं भुक्ता सुखान्
पि॥ रिक्तहस्तश्च न श्रयास्पामिमुषितो यः
था॥५९॥

पापक्षयं च पुण्यं च लाभा जीवनं करोमि चे
त्॥ पुण्यक्षयश्च पापं च लाभाश्च कुप्यते
ननु॥६०॥

यदर्थमेवजीवामितदेवयदिनश्यति॥किंते
नजीवितेनापिकेवलाभभकारिणा॥ ८१ ॥

अवशीवादिनिदेषःसत्त्वान्नाशयतीतिचेत्॥
परायशस्करेऽप्येवंकोपस्तेकिंनजायते॥ ८२ ॥

परायत्ताप्रसादत्वादप्रसादिषुनेक्षमा॥क्ले
शोत्पादपरायनेक्षमानावशीवादिनि॥ ८३ ॥

प्रतिमास्त्रूपसधर्मनाशकाक्रोशकेषुच॥नय
ज्यतेममदेषोबुद्धादीनानंहिव्यथा॥ ८४ ॥

गुरुसालोहितादीनांप्रियानांचापकारिषु॥पूर्व
वत्प्रत्ययोत्पादं दृष्ट्वाकोपंनिवारयेत्॥ ८५ ॥

चेतनाचेतनरुतादेहिनांनियताव्यथा॥सा
व्यथाचेतनेदृष्टाक्षमस्वेनांव्यथामतः॥ ८६ ॥

मोहादेकेऽपराधनिकुप्यन्त्यन्येऽपिमोहिताः
ब्रूमःकमेषुनिर्दोषकंबाब्रूमोऽपराधिनं॥ ८७ ॥

कस्मादेवंकृतंपूर्वयेनैवंबाध्यसेपरैः॥सर्वे
कर्मपरायत्ताःकोऽहमत्रान्यथाकृतौ॥ ८८ ॥
स्वबुद्धानुपरोपपुनथायत्नंकरोम्यहं॥येन
सर्वेभविष्यन्तिमैत्रचित्तापरस्परं॥ ८९ ॥

दृश्यमानेगृहेयददग्निर्गत्वागृहान्नरं॥तरा
दौयत्रसज्येततदाकृष्णापनीयते॥ ९० ॥
वंचितंयदासज्जादृश्यतेदेषवहिना॥त

क्षरांतत्परित्याज्यं पुरायात्मोदाहृशङ्कया ॥

॥ ७१ ॥

मारणीयः करं धित्वा मुक्तश्चेत्किमभद्रकं ॥

मनुष्यदुःखैर्नरकात्मुक्तश्चेत्किमभद्रकं ॥

॥ ७२ ॥

यद्येतन्मात्रमेवाधुःखं सोऽयं न पार्यते ॥ न

नारकव्यथा हेतुः क्रोधः कस्मान्न चार्यते ॥

॥ ७३ ॥

कोपार्थमेवमेवाहं नरकेषु सहस्वशः ॥ कारि

तोऽस्मिन् च आत्मार्थः परार्थो वा हृतो मया ॥ ७४

न चेदं तादृशं दुःखं महार्थं च करिष्यति ॥ ज

गदुःखहरेऽऽख्यं प्रीतिरेवात्र युज्यते ॥ ७५ ॥

यदि प्रीतिः सुखं प्राप्नोति मयैः सुखाग्रेणार्जितं

मनस्वमपि तं सुखाकस्मादेवं न हृष्यति ॥

॥ ७६ ॥

इदं च ते हृष्यसुखं निरवधं सुखोदयं ॥ न

वारितं च गृहीभिः परावर्जनमुत्तमं ॥

॥ ७७ ॥

तस्मै व सुखमिदं तवेदं यदि न प्रियं ॥ भ

तिशानादि विरते दृष्टादृष्टं हतं भवेत् ॥

॥ ७८ ॥

स्वगुरोर्कीर्त्यमाने च परसौख्यमपीच्छति ॥

कीर्त्यमाने परगुरोस्वसौख्यमपि नेच्छति

॥ ७९ ॥

बोधिचिन्तं समुत्पाद्य सर्वसत्त्वसुखे च यः

स्वयं लब्धसुखे च यः कस्मान्न त्वेषुकुप्यति

॥ ८० ॥

त्रैलोक्यपूज्यं बुद्धत्वं सत्त्वानां किल वाञ्छसि
सत्कारमित्थं रं दद्यात्तेषां किं परिदृश्यसे ॥ ८१ ॥

॥ ८१ ॥

पुष्पाति यस्त्वया पोष्यं भूयमेव ददाति सः
कुटुम्बजीविनं लब्ध्वा न हृष्यसि प्रकुप्यसि

॥ ८२ ॥

स किं नेच्छति सत्त्वानां यस्तेषां बोधि मिच्छ
ति ॥ बोधिचित्तं कुतस्तस्य योऽन्यसं पदिकुप्य
ति ॥ ८३ ॥

यदि ते न नतत्त्वत्त्वं स्थितं दानपतेर्गृहे ॥ सर्व
थापि न तज्ज्ञेऽस्ति दत्ता दत्तेन तेन किं ॥ ८४ ॥

किं वा ख्यतु पुराणानि प्रसन्नान् स्वगुणान् तथा ॥
लभमानो न गच्छात्तु वदकेन न कुप्यसि ॥ ८५ ॥

न केवलं त्वमात्मानं हतपापं न शोचसि ॥
हतपुरोयैः सह स्पर्धामपरैः कर्तुमिच्छसि ॥

॥ ८६ ॥

जातं चेदप्रियशत्रोस्त्वनुष्या किंपुनर्भवे
त ॥ त्वदाशंसनमात्रेण न चाहेतुर्भविष्यति

॥ ८७ ॥

अतत्त्वदिच्छया सिद्धं तदुःखं किं सुखं तव ॥
अथाप्यर्थो भवेदेव मनर्थः को च तः परः

॥ ८८ ॥

एतद्विवर्दिशं घोरं क्लेशवादिं शि कार्पितं ॥
यतो नरकपालास्त्वां कीत्वा पश्यन्ति कुम्भिषु

॥ ८९ ॥

स्तुतिर्यशोऽथ सत्कारेण पुरापायनचायुषे ॥
न वलार्थं न चारोग्येन च कायसुखाय मे ॥

॥ ९० ॥

रुतावांश्च भवेत्त्वार्थो धीमतः स्वार्थवो दिनः॥
मय्युतादिसेवं स्यान्मानसं सुखमिच्छता॥

॥ ६१ ॥

यशोऽर्थहारयन्पर्थमात्मानं मारयन्पि॥
किमक्षेराशिभक्ष्याशिमनेकस्पचतत्सुखं॥

॥ ६२ ॥

यथापांशुगृहेभिन्ने शोदित्यार्तरवो शिशुः॥
तथा स्नुतियशो हनौ स्वचित्तं प्रतिभाति मे॥

॥ ६३ ॥

शब्दस्मावदचित्तत्वात्समांस्तौतीत्यसंभवः॥
परः किल मयि प्रीतिरित्येतत्प्रीतिकारणं॥

॥ ६४ ॥

अन्यत्र मयि वा प्रीत्या किं हि मे परकीयया॥
तस्यैव तत्प्रीतिसुखं भागेनात्मोऽपि मे ततः॥

॥ ६५ ॥

तत्सुखेन सुखित्वं चेत्सर्वत्रैव ममास्नुतता॥
कस्मादन्यत्र सादेन सुखितेषु न मे सुखं॥

॥ ६६ ॥

तस्मादहं स्नुतोऽस्मीति प्रीतिरात्मनि जायते॥
तत्राप्येवमसंवन्धात्केवलं शिशुचेष्टितं॥

॥ ६७ ॥

स्नुत्यादयश्च मेक्षे मंसं वेगं नाशयन्पमी॥
गुणवत्सु च मात्सर्यं संपत्कोपं च कुर्वते॥

॥ ६८ ॥

तस्मात्स्नुत्यादिघाताय मम येन प्रत्युपस्थिताः॥
अपायपातरक्षार्थं ब्रह्मज्ञानं नृते मम॥

॥ ६९ ॥

मुक्त्यर्थिनश्चायुक्तं मेलाभसत्कारवन्धनं ये
मोचयन्ति मां वन्धाद्देषस्तेषु कथं मम॥ १०० ॥

इत्थं प्रवेष्टुं कामस्यैकपाठत्वमागताः। बुद्धि
विधानत इव देषस्तेषु कथं मम॥ १०१ ॥

पुण्यविघ्नः कृतोऽनेनेत्यत्र कोपो न युज्यते॥
क्षान्त्वा समंतपो नास्ति न त्वे तत्तदुपस्थितं॥
॥ १०२ ॥

अथाह मात्मदोषे शानकरा मिक्षमा मिह॥ म
यैवात्र कृतो विघ्नः पुण्यहेतावुपस्थितो॥ १०३

यो हियेन विना नास्ति यस्मिंश्च सति विद्यते
सर्वकाराणां तस्य सकथं विघ्न उच्यते॥
॥ १०४ ॥

न हि कालोपपन्नेन दानविघ्नः कृतोऽर्थिना॥
न च प्रवाजके प्राप्ते प्रबुद्ध्या विघ्न उच्यते॥ १०५

सुलभाया च काला केदुर्लभा स्वपकारिणाः
यतो मेऽनपराधस्य न कश्चिदपराध्यति॥
॥ १०६ ॥

अभ्रमोपार्जितस्तस्माज्जहे निधिरिवो स्थि
तः॥ बोधिचर्या सहायत्वात् स्पृहणीयो मम रि
पु॥ १०७ ॥

मया चानेन चोपात्तं तस्मादेतत्क्षमाफलं॥
एतस्मै प्रथमं देयमेतत्पूर्वाक्षमायतः॥
॥ १०८ ॥

क्षमा सिद्धाशयो नास्पतेन पूज्येन चेद रिः॥
सिद्धिहेतुरचि नोऽपि सद्धर्मः पूज्यते कथं॥
॥ १०९ ॥

अपकाराशयोऽस्पतिशत्रुर्यदि न पूज्यते॥ अ
न्यथामेकथं क्षान्तिर्भिसजीव हितोऽयते॥ ११०

तदुशशयमेवानिःप्रतीत्योत्पद्यतेक्षमा॥सप्त
वातःक्षमाहेतुःपूज्यःसद्धर्मवन्मया॥ १११ ॥

सत्त्वक्षेत्रंजिनक्षेत्रमित्यतोमुनिनोदितं॥स
तानाशब्धवह्वःसंपत्पारंयतो गताः॥ ११२ ॥

सत्त्वेभ्यश्चजिनेभ्यश्चबुद्धधर्मागमेसमे॥
जिनेषुगौरव्यद्वन्नसत्त्वेष्वितिकक्रमः॥ ॥
॥ ११३ ॥

आशयस्यचमाहात्म्यं तत्स्वतःकिंतुकार्यतः
समंचतेनमाहात्म्यं सत्त्वानांतेनतेसमाः॥
॥ ११४ ॥

मैत्र्याशयश्चयत्पूज्यःसत्त्वमाहात्म्यमेवतत्॥
बुद्धप्रसादाद्यत्पुण्यं बुद्धमाहात्म्यमेवतत्॥
॥ ११५ ॥

बुद्धधर्मागमांशेनतस्मात्सत्त्वजिनैःसमाः॥
ननुबुद्धैःसमाःकेचिदनंनानांशैरणार्षिचैः॥
॥ ११६ ॥

गुणसारैकराशीनांगुणोऽगुरपिचेत्कचि
त॥दृश्यतेतस्यपूजार्थंत्रैलोक्यमपिनक्ष
मं॥ ११७ ॥

बुद्धधर्मोदयांशस्तुश्रेष्ठःसत्त्वेषुविद्यते॥
एतदंशानुरूपेणसत्त्वपूजाकृताभवेत्
११८॥किंचनिश्चयवन्धूनामप्रमेयोप
कारिणां॥सत्त्वाशब्दमुत्सृज्यनिष्पत्तिका
पराभवेत्॥ ११९ ॥

भिन्ननिर्देहंप्रविशन्पवीचीं॥येषांकृते
तत्रकृतेकृतंस्यात्॥महापकारिष्वपितेनस
र्व-कल्याणमेवाचरणीयमेषु॥ १२० ॥

स्वयंममस्वामिनस्त्वतावद्-यदर्थमात्मन्य
पिनिर्व्यपेक्षाः॥अहंकथंस्वामिषुतेषुतेषु
करोमिमानेननुदासभावं॥ १२१ ॥ ॥

येषां सुखेयान्तिमुदंमुनीन्द्र-येषां व्यथा
यांश्चविशान्तिमनुं॥ततोषणात्सर्वमुनीन्द्रः
तुष्टि-स्तत्रापकारेऽपहतंमुनीनां॥ १२२ ॥

आदीप्तकायस्ययथासमन्तान्-नसर्वका
मैरपिशौमनस्यं॥सत्त्वव्यायामपितद्वदे
व-नर्त्रीसुपायोऽस्तिदयामयानां॥ १२३ ॥

तस्मान्मयायजनः स्वदेन-उःस्वहृतं स
र्वमहाहृपाणां॥तद्व्यपापं प्रतिदेशायाः

मि॥यत्नेवेदितास्तन्मुनयःक्षमन्तां॥ १२४ ॥

आराधनायाद्यतथागतानां-सर्वात्मना
दास्यमुपैमिलोके॥कुर्वन्तुमेमूर्ध्वपदंज
नीघा-विघ्ननुवातुष्यतुलोकनाथः॥ ॥

॥ १२५ ॥

आत्मीकृतं सर्वमिदंजगत्तैः-रूपात्मभि
र्नैवहिसंशयोऽस्ति॥दृश्यन्तस्तेननुसत्त्व
रूपा-स्तस्वनाथाःकिमनादरोऽत्र॥ ॥

॥ १२६ ॥

तथागताराधनमेतदेव-स्वार्थस्यसंसा
धनमेतदेव॥लोकस्यऽःस्वापहमेतदेव
तस्मान्ममास्तुवतमेतदेव॥ १२७ ॥ ॥

यथैकोराजपुरुषः प्रमथ्नातिमहाजनं ॥
विकर्तुं नैव शक्नोति दीर्घदशीमहाजनः ॥

॥ १२८ ॥

यस्मान्नैव सरकाकीतस्य राजवलं वलं ॥ त
थानडुर्वलं कंचिदपराद्धं विमानयेत् ॥ १२९ ॥

यस्मान्नरकपालाश्च रुपावन्तश्च न दत्तं ॥
तस्मादाराधयेत्सत्त्वान्भक्त्यश्चरन्पयथा

॥ १२९ ॥

कुपितः किं न पः कुर्याद्येन स्यान्नरकव्यथा
यत्सत्त्वदौर्मनस्येन हतेन ह्यनुभूयते ॥

॥ १३१ ॥

नृशक्तिं न पतिर्दद्याद्दुष्टत्वं समं भवेत् ॥
यत्सत्त्वसौमनस्येन हतेन ह्यनुभूयते ॥ १

३२ ॥ आस्तां भविष्यद्दुष्टत्वं सत्त्वा राधनसंभ
वं ॥ इहैव सौभाग्ययशः सौस्थित्यं किं न प
श्यसि ॥ १३३ ॥ प्रासादिकत्वं माशोग्यं प्रामो
घं चिरजीवितं ॥ चक्रवर्तिसुखं स्फुटितं क्ष
मी प्राप्नोति संसरन् ॥ १४३ ॥

॥ ७ ॥

प्रज्ञाकरमतिरुतायां बोधिचर्यावतारप
ञ्जिकायां वीर्यपारमितासप्तमः परिच्छेदः
औन्नमोरत्नत्रयाय ॥

एवं क्षमो भजे दीर्यं वीर्यं बोधिर्यं स्थिता
नहि वीर्यं विना पुण्यं यथा वायुं विना गतिः

॥ १ ॥

किं वीर्यं कुशलोत्साहस्तद्विपक्षः कउच्यते ॥
आलस्यं कुत्सितासक्तिर्विषादात्मावमन्य
ना ॥ २ ॥

अव्यापारसुखात्वादनिद्रापाश्रयतश्चाया ॥
संसारउग्रवानुद्देगादालस्यमुपजायते ॥ ३ ॥

क्लेशबाणरिकाघातः प्रविष्टो जन्मवागुरां ॥
किमपि न जानासि मन्योर्वदनमागतः ॥

॥ ४ ॥

स्वयूप्यान्मार्गमाशास्त्वं क्रमेणैव न पश्यसि
तथापि निद्राया स्पेव च राडालमहिषो यथा

॥ ५ ॥

यमेनोद्दिश्य माशास्पवद्धमार्गस्य सर्वतः ॥
कथं ते रोचते भोक्तुं कथं निद्रा कथं रतिः ॥

॥ ६ ॥

यावत्संभन संसारं मरणांशीघ्रमेष्यति ॥ सं
न्यज्यापि न दालस्यमकाले किं करिष्यसि ॥ ७ ॥

इदं न प्राप्तमारब्धमिदमर्धं कृतं स्थितं ॥ अ
कस्मान्मस्युरायातो हाहोऽस्मीति चिन्तय
न् ॥ ८ ॥ शोकवेगं समुच्छूनसाश्रुक्ते क्षणा
न नाना ॥ बभूव निराशान् संपश्यन्पमदूत
मुखानि च ॥ ९ ॥ स्वपापस्मृति संतप्तः श्वे
चादंश्च नारकान् ॥ त्रासौ चारविलिप्ता
द्रो विह्वलः किं करिष्यसि ॥ १० ॥

जीवमन्स्य इवास्मीति युक्तं भयमिहैव ते ॥ किं
पुनः कृतपापस्य तीव्रानरकउग्रवतः ॥ ११ ॥

स्पष्टउज्जोदकेनापि सुकुमार प्रतप्यते ॥
कृत्वा च नारकं कर्म किमेवं स्वस्थमास्यते ॥
॥ १२ ॥ निरुधमफलाकङ्क्षिनसुकुमार

वद्व्यथा॥ मत्पुत्रस्तोऽमराकारहः खितवि
हन्मसे॥ १३॥

मानुष्यं नावमासाद्य तस्वमहानक्षो॥ मू
रु कालेन निद्राया इयं नौर्द्धर्त्तमापुनः॥ १४॥

मुक्त्वा धर्मरतिं श्रेष्ठामनन्तरति संततिं॥ र
तिरौद्धत्यहासादौऽस्वहेतौ कथं तव॥ ॥
॥ १५॥

अविषादवलव्यहतात्पर्यात्मविधेयता॥
परात्मसमता चैव परात्मपरिवर्तनं॥ १६॥

नैवावसादः कर्तव्यः कुतो मे बोधिरित्यतः॥
पस्मान्नागतः सत्यं सत्यवादीदमुक्तवा
न्॥ १७॥

नेऽप्यासन्दंशमशकामक्षिकाः क्षमयस्तथा
यैरुत्साहवशान्त्राप्ता इरापावोधि रूतमा॥
॥ १८॥

किमुताहं नरो जात्याशक्तो ज्ञातुं हिताहितं॥
सर्वज्ञनीत्पुनस्तर्गादोधिं किं नाश्रयामहं
॥ १९॥

अथापि हस्तपादादि दातव्यमिति मे भयं॥
गुरुलाघवमूढत्वं तन्मे स्यादविचारतः॥
॥ २०॥

छेन्नव्यश्चास्मि भेत्तव्यो दाह्यपाद्योऽप्यने
कशः॥ कल्पकोटीरसं खेयानचवोधिर्म
विष्पति॥ २१॥

इदं तु मे परिमितं दुःखं संवोधि साधनं॥ नष्ट
शल्पव्यथापेहेतुत्पादनदुःखवत्॥ २२॥

सर्वेऽपि वैद्याः कुर्वन्ति क्रियाऽऽख्ये रोगतां ॥
तस्मादहं निःस्वानिहन्तुं सोऽहं मत्पंकः
॥ २३ ॥

क्रियामिमामप्युचितां वरवैद्येन दत्तवान्
मधुरेणोपचारेण चिकित्सति महानुलान् ॥
॥ २४ ॥

आद्यैः सांकादिदानेऽपि नियोजयति नाय
कः ॥ तत्करोति क्रमात्पश्चाद्यत्स्वमांसात्पि
त्यजेत् ॥ २५ ॥

यदाशाके धिवप्रज्ञास्वमांसेऽप्युपजाय
ते ॥ मांसास्थित्पजतस्तत्पतदकिं नामऽक
रं ॥ २६ ॥

नऽऽख्येन्यक्तपापत्वात्पण्डितत्वाच्चर्माः ॥
मिथ्याकल्पनया चित्ते पापात्काये यतोऽवथा
॥ २७ ॥

पुण्यनकायः सुखितः पाण्डित्येन मनःसुः
खि ॥ तिष्ठन्पराधर्मं संसारेऽप्यलुः केन खि
यते ॥ २८ ॥

क्षपयन् पूर्वपापानि प्रतीच्छन् पुण्यसा
गरान् ॥ बोधिविज्ञवलादेव श्रावकेभ्योऽ
पि शीघ्रगः ॥ २९ ॥

स्वं सुखात्सुखंगच्छन् को विषीदेत्स चे
तनः ॥ विधिविज्ञरथं प्राप्य सर्वखेदश्रमाप
हं ॥ ३० ॥

छन्दस्थामरतिमुक्तिवलंसत्त्वार्थसिद्धये
छन्दऽऽख्यभयात्कुर्यादनुशासंश्च भाव
यन् ॥ ३१ ॥

स्वं विपक्षमुन्मूल्यते तोत्साहृदये ॥ छ
न्दमानरतित्यागतात्पर्यवशिनावलैः ॥ ३२

अप्रमेयामयादोषाहन्तव्याः स्वपरात्मनोः॥
एकैकस्यापि दोषस्य यत्र कल्पार्थवैक्षयः
३३॥ तत्र दोषक्षयारम्भे लेशोऽपि ममने क्ष्यते
अप्रमेयव्याभाज्येनोऽस्फुटति मे कथं॥
३४॥ गुणामयार्जनीयाश्च बहवः स्वपरात्मनोः॥
तत्रैकैकगुणाम्भासो भवेत्कल्पार्थवै
र्नवा॥ ३५॥ गुणालेशोऽपि नाभ्यासो मम जातः
कदाचन॥ इथानीतं मया जन्म कथं चित्तम्
मञ्जुता॥ ३६॥

न प्राप्तं भगवत्पूजामहोत्सवसुखं मया॥ न ह
ताशासने कारादरिद्राशानहरिता॥ ३७॥ भी
तेभ्यो नाभयं दत्तमार्तानसुखिनस्तताः॥ दुः
खायकेवलं मातुगतोऽस्मि गर्भशल्पता॥
॥ ३८॥

धर्मच्छन्दवियोगेन पौर्विकेन ममाधुना॥
विपत्तिरीदृशी जाता को धर्मच्छन्दमुत्सजेत॥
॥ ३९॥

कुशलानां च सर्वेषां छन्दमूलं मुनिर्जगौ॥
तस्यापि मूलं सततं विपाकफलभावना॥
॥ ४०॥

दुःखानि दोर्मननस्यानि भयानि विविधानि
च॥ अभिलाषविघाताश्च जायन्ते पाप
कारिणां॥ ४१॥

मनोरथश्च भूतां यत्र यत्रैव गच्छति॥ त
त्र तत्रैव तत्पुरुषैः फलार्थेणाभिपूज्यते॥
॥ ४२॥

पापकारि सुखेच्छातु यत्र यत्रैव गच्छति॥ त
त्र तत्रैव तत्पापैः दुःखशस्त्रैर्विह्वल्यते॥ ४३॥

विपुलसुखम्विश्रीतलसरोरुहगर्भगता-
मधुरजिनस्वराशानक्षमोपचितद्युतयः॥
मुनिकरबोधितासुजविनिर्गतसद्वपुषः-
सुगतसुताभवन्ति सुगतस्पृष्टः कुशलैः
॥ ४४ ॥

यमपुरुषापनीतसकलद्विविशर्तारवो-
रुतवहतापविदुतकतामुनिक्तनः॥ ज्व-
लदसिशक्तिपातशानशान्तितामोसदलः-
पततिसुतप्रलोहधरणीचभुभैर्वज्रशः॥
॥ ४५ ॥

तस्मात्कार्यभुभन्दोभावयित्वैवमादरात्
वज्रध्वजस्यविधिनामानन्वारभ्यभावयेत्॥
॥ ४६ ॥

पूर्वनिरूप्यसामग्रीमारभेन्नारभेतवा॥ अ

नारम्भोवरं नामनन्वारभ्यनिवर्तनं॥ ४७ ॥

जन्मान्तरेऽपिसोऽभ्यासः पापाहुः स्वचवर्ध-
ते॥ अन्यच्चकार्यकालंचहीनं न च नसाधि-
तं॥ ४८ ॥

त्रिषुमानोविधातव्यः कर्मोपलेशशक्तिषु॥
मयैवैकेनकर्तव्यमित्येषाकर्ममानिता॥
॥ ४९ ॥

लेशस्वतचोलेकोऽयं न समः स्वार्थसाधः
ने॥ तस्मान्मयैषां कर्तव्यं नाशक्तोऽहं यथा
जनः॥ ५० ॥

नीचकर्मकरोत्यन्यः कथं मय्यपितिष्ठति
॥ मानाच्चेन्नकरोम्येतन्मानो नश्यतुमेव
रं॥ ५१ ॥

मतं नुरुभमासायकाकोऽपि गरूडायते ॥
आपदाबाधतेऽपि मनो मे यदि दुर्वलं ॥
॥ ५२ ॥

विषादहतनिश्चेष्ट आपदः सुकराननु ॥
बुधितश्चेष्टमानस्तु महतामपि दुर्जयः ॥
॥ ५३ ॥

तस्मादृष्टेन चित्तेन करोम्यापदमापदः
त्रैलोक्यविजिगीषुत्वं हास्यमापज्जितस्य
॥ मे ॥ ५४ ॥

मया हि सर्वजे न व्यमहं जेयो न केनचित्
मयैपमानो बोधं व्योजिनसिंहसुतो ह्यहं
॥ ५५ ॥

ये सत्त्वा मानविजिता वशकास्ते न मानिनः ॥
मानीश्च वशं नैति मानश्च वशाश्च ते ॥ ५६ ॥

मानेन दुर्गतिं नीता मानेषुऽपि हनोत्सवाः ॥
परपिशडांशिनो दासा मूर्खा इर्दरीनाः दृशाः ॥
॥ सर्वतः परिभूताश्च मानस्तथास्तपस्वि
नः ॥ तेऽपि चेन्मानिनां मध्ये दीनास्तु वदकी
दृशाः ॥ ५८ ॥

ते मानिनो विजयिनश्च तस्त्वश्वराः ॥ ये मा
नश्च विजयाय वहनिमानं ॥ यितं स्फुरं
नमपि मानरिपुं निहत्सु कामं जने जय
फलं प्रतिपादयन्ति ॥ ५९ ॥ ॥ ॥

संक्लेशपक्षमध्यस्थो भवेद्दृष्टः सहस्वशः ॥
दुर्योधनः क्लेशगर्भैः सिंहो मगगशौरिव ॥ ६० ॥
महत्स्वपि हि हृष्टेषु नरसंचक्षुशीक्षते ॥ स
वं हृष्टमपि प्राप्य न क्लेशवशागो भवेत् ॥ ६१ ॥

यदेवापद्यते कर्मतत्कर्मव्यसनी भवेत् ॥ तत्क
र्मशोखेऽतन्नात्मा कीडाफलसुखे सुवत् ॥

॥ ८२ ॥

सुखार्थं कियते कर्म तथापि स्थानवा सुखं
कर्मैव न सुखं यस्य निष्कर्मास सुखी कथं ॥

॥ ८३ ॥

कामैर्न तन्निःसंसारेशु रधारामधूपमैः ॥
पश्यामतेः कथं तन्निर्विपाकमधुरैः शिवैः

॥ ८४ ॥

तस्मात्कर्मवसानेऽपि निमज्जेन्न च कर्मशि-
यथामध्याह्नसंनतप्रभादौ प्राप्नोति सशकरी ॥

॥ ८५ ॥

बलनाशानुवन्धेन पुनः कर्तुं परित्यजेत् ॥ सु-
समाप्नोति च नमुच्येऽन्नरोत्तरतृषाया ॥ ८६ ॥

क्लेशप्रहारान्संरक्षतक्लेशाश्च प्रहरदृष्टं ॥
खड्गयुद्धमिवापन्नः शिक्षितेनारिणा सह ॥

॥ ८७ ॥

तत्र खड्गं यथा भ्रष्टं गृहीयात्स भयस्त्वरं ॥
स्मृतिखड्गं तथा भ्रष्टं गृहीयात्तत्र कान् स्मर-

न् ॥ ८८ ॥

विषं रुधिरमासाद्य प्रसर्पति यथा तनौ ॥
तथैव छिद्रमासाद्य दोषश्चिन्ते प्रसर्पति ॥

॥ ८९ ॥

तेलपात्रधरो यद्ददसि हस्तैरधिष्ठितः ॥ स्व-
लिते मरणाच्चासन्नत्परः स्थान्ना भवती ॥ ९० ॥

तस्माद्दन्तसङ्गे सर्पे यथोत्तिष्ठति सत्वरं
निद्रालस्यागमेन दन्तप्रतिकूर्वाति सत्वरं ॥

॥ ९१ ॥

एकैकस्मिंश्चलेसुखपरितप्यविचिन्तये
त॥ कथं करोमियेनेदं पुनर्मेन भवेदिति
॥ ७२ ॥

संसर्गकर्मवाप्राप्तिमिच्छेदेनेन हेतुना ॥
कथं नामास्ववस्थासुस्मृत्यभ्यासा भवेदि
ति ॥ ७३ ॥

तत्पुं कुर्यात्तथात्मानमप्रमादकथां स्मर
त॥ कर्मागमाद्यथापूर्वं सज्जः सर्वत्र वर्त
ते ॥ ७४ ॥

यथैव तूलकं वा योर्गमनागमने वशं ॥ त
थात्साहवशं यायादद्विष्टैवं सम्भवति ॥
॥ ७५ ॥

प्रज्ञाकरमतिरुतायां बोधिचर्यावितारप
त्रिकायां ध्यानपारमितामहम् परिच्छेदः ॥

ओं नमो रत्नत्रयाय

वर्धयित्वैवमुक्ताहं समाधौ स्थापयेन्मनः ॥
विशिष्टचित्तस्तु नरः क्लेशदंष्ट्रान्तरे स्थितः
॥ १ ॥

कायचित्तविवेकेन विक्षेपस्य न संभवः ॥
तस्मात्लोकं परित्यज्य वितर्कान् परित्यजेत्
॥ २ ॥

स्नेहान्न त्पश्यते लोके लाभादिषु च तृष्णाया ॥
तस्मादेतत्परित्यागे विद्वानेवं विभावयेत् ॥
॥ ३ ॥

शमथेन विपश्यनासुयुक्त-कुरुते क्लेश
विनाशमित्यवेत्य॥ शमथः प्रथमं गवेषणी
यः ॥ सच लोके निरपेक्षया भिरत्या ॥ ४ ॥

॥ ॥ ॥ ॥ ॥

कस्यानित्येनित्यस्य स्नेहो भवितुमर्हति
येन जन्मसहस्राणि दृष्ट्वो न पुनः प्रियः ॥

॥ ५ ॥

अपश्यन्नरतिं याति समाधौ न च तिष्ठति ॥
न च तप्यति दृष्ट्वापि पूर्ववद्वाध्यते तदा ॥

॥ ६ ॥

न पश्यति यथा भूतं संवेगादवहीयते ॥ द
ह्यते तेन शोकेन प्रियसंगमकाङ्क्षया ॥ ७ ॥

तच्चिन्तयामुधायानि ह्रस्वमायुर्मूर्धुर्मुहुः ॥
अशाश्वतेन मित्रेण धर्मो भ्रश्यति शाश्वतः ॥

॥ ८ ॥

वालैः सभागचरितो नियतं याति दुर्गतिं ॥ ने
प्यते विषभागश्च किं प्राप्तं बालसंगमात् ॥

॥ ९ ॥

क्षणाद्भवन्ति सुहृदो भवन्ति रिपवः क्षणात् ॥
तोषस्थाने प्रकुप्यन्ति दुःखराधाः पथजनाः ॥

॥ १० ॥

हितमुक्ताः प्रकुप्यन्ति वारयन्ति च माहितान् ॥
अथ न श्रूयते तेषां कुपिता यान्ति दुर्गतिं ॥

॥ ११ ॥

इर्ष्याद्वेषात्समाद्वन्द्वो हीनात्मानः सुतेर्मदः
अवर्णात्प्रतिघञ्चेति कदावालादितं भवे

त ॥ १२ ॥

आत्मोत्कर्षः परावर्षः संसाररति संकथा ॥
इत्याद्यवश्यमभुभं किंचिद्बालस्य बालतः

॥ १३ ॥

एव तस्यापि तत्सङ्गान्तेनानर्थसमागमः ॥ रु
काकी विहरिष्यामि सुखमस्ति यस्मान्न सः ॥

॥ १४ ॥

वालाहूरं पलायेत प्राप्ता माशयेन्प्रियैः ॥ न
संस्तवानुवन्धेन किंतूदासीनसाधुवतः ॥

॥ १५ ॥

धर्मार्थमात्रमादाय भङ्गवत्कुसुमान्मधु ॥
अपूर्वश्च सर्वत्र विहरिष्याम्यसंस्तुतः ॥

॥ १६ ॥

लाभी च सक्तश्चाहमिच्छन्ति वहवसं मां
इति मर्त्यस्य संप्राप्तान्मरणं जायते भ
यं ॥ १७ ॥

यत्र यत्र रतिं याति मनः सुखविमोहितं म ॥
ततस्तत्सहस्रगुणितं दुःखं भूत्वोपतिष्ठति
॥ १८ ॥ तस्मात्प्राप्तो न तामश्चेदिच्छतेः
जायते भयं म ॥ स्वयमेव च यान्ते तद्धैर्यं
कृत्वा प्रतीक्षताम ॥ १९ ॥ वहवो लाभि नो

भूवनवहवश्च यशस्विनः ॥ सहला भयशो
भिस्तेन ज्ञाताः क्व गता इति ॥ २० ॥ मामेवान्ये
जुगप्सन्ति किं प्रहृष्यामि अहंस्तुतः ॥ मामे
वान्ये प्रशंसन्ति किं विषीदामि निन्दितः ॥ २
१ ॥ नानाधिमुक्तिकाः सत्त्वजिनैरपि न तो
षितः ॥ किंपुनर्मादृश्यैरसौ स्तस्मात् किं लो
कचिन्मया ॥ २२ ॥

निन्दन्त्यलाभिनं सत्त्वमवधाय निलाभि
नां प्रहृत्पादुःखसंवासैः कथं तैर्जीयते र
तिः ॥ २३ ॥

नवालाः कस्यचिन्मित्रमिति चोक्तं तथा ग
तैः ॥ न स्वार्थेन विना प्रीतिर्यस्माद्बालस्य
जायते ॥ २४ ॥ स्वार्थद्वारेणाप्रीतिर्आत्मा
र्थमप्रीतिरेव सा ॥ इव नाशय यो द्वे गः सु

स्वहानिस्ततोहिंसः॥ २५॥ ॥ ॥

नावधायनितरवोनचारध्याःत्रयन्तः॥
कदातैःसुखसंवासैःसहवासोभवेन्मम
॥ २६॥

भूत्यदेवकुलेस्त्वित्वाहक्षमूलेगुहसुवा॥
कदानपेक्षोयास्यामिपृच्छतोऽनवलोकय
न्॥ २७॥

अममेषुप्रदेशेषुविस्तीर्णेषुस्वभावतः॥
स्वच्छन्दचार्यनिलयोविहरिष्याम्यहंकदा
॥ २८॥

मन्यात्रमात्रविभवश्चौरासंभोगचीवरः॥
निर्भयोविहरिष्यामिकदाकायमगोच
॥ ॥ यन्॥ २९॥

कायभूमिनिजांगत्वाकङ्कालैरपरैःसह॥

स्वकायंतुलयिष्यामिकदाशतनधर्मिणः॥

३०॥ अयमेवहिकायोमेख्वं प्रतिर्भविष्यति
श्चगालाअपियजन्धान्नोपसर्पयुरनिकं
३१॥ अस्त्येकस्यापिकायस्यसहजाअस्थि
स्वराडका॥ पृथक्पृथग्गमिष्यन्तिकिमुता
न्प्रियोजनः॥ ३२॥

एकउत्पद्यतेजनुर्मियतेचैकस्वहि॥ ना
न्यस्पतद्यथाभागःकिंप्रियैर्विघ्नकारकैः॥
॥ ३३॥

अधानं प्रतिपन्नस्पयथावासपरिग्रहः॥
तथाभवाध्वगस्यापिजन्मावासपरिग्रहः॥
॥ ३४॥

चतुर्भिःपुरुषैर्यावत्सननिर्धार्यतेततः॥
आशोच्यमानोलोकेनतावदेववनं व्रजेत्

३५॥ असंस्तवाविशेषाभ्यामेकस्वशरीर
कः॥ पूर्वमेवमत्तोत्तोकेसियमाशोनशो
चति॥ ३६॥ नचानिकचराः केचिच्छेचन
कुर्वतेव्यथा॥ बुद्धाग्रनुस्मृतिंचास्पविशि
पन्तिनकेचन॥ ३७॥

तस्मादेकाकितास्मानिरायासाशिवोद
या॥ सर्वविशेषशमनीसेवितव्यामयासः
दाः॥ ३८॥

सर्वान्यचिन्तानिर्मुक्तः स्वचित्तैकाग्रमान
सः॥ समाधानायचित्तस्पप्रयतिष्येदमा
यचा॥ ३९॥

कामाद्यनर्थजनकाइहलोकेपरत्रच॥
इहवन्धववच्छेदैर्नरकादौपरत्रच॥ ४०॥
यदर्पेदूतदूतीनां हताञ्जलिरनेकधा॥

नचपापमकीर्तिर्वायदर्थंगशिनापुरा॥ ॥
४१॥ प्रक्षिप्तश्चभयऽप्यात्माइविशोचव्ययी
हृतम॥ यान्येवचपरिष्वज्यवभूवो नमनि
र्हतिः॥ ४२॥ तान्येवास्थिनिनाम्पानिस्वाधिना
न्यममानिच॥ प्रकामंसंपरिष्वज्यकिंनग
च्छसिनिर्हतिं॥ ४३॥ उच्चात्ममानंयत्नाद्य
नीयमानमवोहिया॥ पुरादृष्टमदृष्टंवासु
खंजालिकयाहृतम्॥ ४४॥ तन्मुखंत्वत्परि
क्लेशमसहद्भिरिवाधुना॥ गच्छैर्व्यक्तिहृतं
पश्यकिंइदानींपलायसे॥ ४५॥ परचक्षु
र्निपातेभ्योऽप्यासिद्ध्यत्यरिरक्षितं॥ तदद्य
भक्षितंयावत्किंईर्ष्यालो नरक्षसि॥ ४६॥
मांसोऽप्युपमिमांसेद्वागच्छैरन्यैश्चभक्षितम्
आहारः पूज्यतेऽन्येषांस्वक्चन्दनविभूषणैः
॥ ४७॥

निश्चलादपितेचासः कङ्कालादेवमीक्षितात्
वेताडेनेवकेनापिचाल्यमानाङ्गयन्किं ॥ ॥

॥ ४८ ॥

एकस्मादशनादेषां लालामेधं च जायते ॥
तत्रामेधमनिष्टने लालापानं कथं प्रियं ॥

॥ ४९ ॥

तूलगर्भैर्मण्डस्पर्शैरमन्तेनोपधानकैः ॥ इ
र्गन्धं न स्ववन्तीति कामिनोऽमेध्यमोहिताः ॥

॥ ५० ॥

यत्र च्छन्नेऽप्ययं रागस्तदच्छन्नं किमप्रि
यं ॥ न चेत्प्रयोजनं तेन कस्माच्छन्नं विमथ
ते ॥ ५१ ॥

यदितेनाभुचौरागः कस्मादालिङ्गसेऽपरं ॥ मां
सकर्दमसंलितं स्नायुवद्धास्थिपञ्जरा ॥ ५२

स्वमेव वल्लभमेधं तेनेनैव हतिमाचरा ॥ अमे
ध्यमस्त्रामपराङ्मुख्यस्मरविस्मरा ॥ ५३ ॥

मांसप्रियोऽहमस्पृतिद्वयं स्पृष्टं च वाञ्छ
सि ॥ अचेतनं स्वभावेन मांसं त्वं कथमिच्छ
सि ॥ ५४ ॥

यदिच्छसि न तच्चिन्तं द्वयं स्पृष्टं च शक्यते ॥
यच्च शक्यं न तद्वेत्ति किं तदालिङ्गसे मुधा ॥
॥ ५५ ॥

नामेध्यमयमन्यस्य कायं वेत्सीत्यनङ्गुतं ॥
स्वामेध्यमयमेव त्वं तं नावैषीति विस्मयः ॥
॥ ५६ ॥

विघनाकारं भविकचं मुक्तातरुणापङ्कजा ॥ अ
मेध्यशौरहचिन्तस्पकारतिर्गूथपञ्जरो ॥ ५७ ॥

मदाद्यमेधलिप्तत्वाद्यदिनस्पृष्टमिच्छति
यतस्तन्निर्गतं कायान्तं स्पृष्टं कथमिच्छति॥

॥ ५८ ॥

यदि तेनाशुचौरागः कस्मादालिप्तसेपराऽत्र
मेधक्षेत्रसंभूतं तद्वाजं तेन वर्धितं ॥ ५९ ॥

अमेधभवमल्पत्वान्नवाच्छस्पृष्टमिच्छति
वहमेधमयं कायममेधजमपीच्छति॥

॥ ६० ॥

न केवलममेधत्वमात्मीयं न जुगुप्सति॥
अमेधभाराणानपराङ्मुखश्च स्मरवाञ्छ

॥ सि॥ ६१ ॥

कर्पूरादिषु हृद्येषु शाल्यन्नव्यञ्जनेषु वा॥
मुखशिप्रविस्मयेषु भूमिरप्यशुचिमता॥

॥ ६२ ॥

यदि प्रत्यक्षमप्येतदमेधनाधिमुच्यसे॥ इम
शाने पतिताश्चोरा न कायान् पश्यापरा न पि

॥ ६३ ॥

चर्मरूपत्वादिते यस्माद्भयमुत्पद्यते महत्॥
कथं ज्ञात्वा पितत्रैव पुनरुत्पद्यते रतिः ॥ ६४ ॥

कायेन्यस्तोऽप्यसौ गन्धश्चन्दनादेवनान्यतः॥
अन्यदीयेन गन्धेन कस्मादन्यत्र रज्यते ॥

॥ ६५ ॥

यदि स्वभावदौर्गन्धाद्वा गोनात्र शिवं ननु॥
किमनर्थरुचिर्लोकसंगन्धेनानुलिम्पति॥

॥ ६६ ॥

कायस्यात्र किमायातं सुगन्धि यदि चन्दनं॥
अन्यदीयेन गन्धेन कस्मादन्यत्र रज्यते॥

॥ ६७ ॥

यदि केशनखैर्दार्धैर्दन्तैः समलपाशुरैः ॥ म
लपङ्कधरो नग्नः कायः प्रकृतिभीषणः ॥ ८८
सकिं संस्क्रियते यत्नादात्मघाताय शस्त्रव
त् ॥ आत्मव्यामोहो नोद्युक्तै रूतमनैराकुला
मही ॥ ८९ ॥

कङ्कालान्कतिचिद्दृष्ट्वा श्मशाने किलते
घराणां ॥ यामश्मशाने रमसे चलत्कङ्कालसं
कुले ॥ ९० ॥

एवं चामेधमप्येतद्दिनामूल्यं न लभ्यते ॥
तदर्थमर्जनायासौ नरकादिषु व्यथा ॥ ९१ ॥

शिशोर्नार्जनसामर्थ्ये केनासौ यौवने सुखी ॥
यात्पर्जनेन तारुरूपं वृद्धः कामैः करोति किं ॥
॥ ९२ ॥

केचिद्दिनान् व्यापारैः परिश्रान्ताः कुकामिनः
गृहमागत्य सायारुहे शरते स्म मृताश्च ॥ ९३ ॥

दण्डयात्राभिरपरे प्रवासक्तेशः खिन्नाः ॥ च
त्सरैरपि नेक्षन्ते पुत्रदारांस्तदर्थिनः ॥ ९४ ॥

यदर्थमिव विक्रीत आत्मा कामविमोहितैः
तन्न प्राप्तं मुधैवायुर्नीतं तु परकर्मणा ॥ ९५ ॥

विक्रीतस्वात्मभावानां सदा प्रेषणकारिः
शां ॥ असूयने स्त्रियोऽन्येषामटवी विटपा
दिषु ॥ ९६ ॥

रशां जीवितसंदेहं विशन्ति किल जीवितुं ॥ मा
नार्थं दासतां यान्ति मूढाः कामविडम्बिताः ॥
॥ ९७ ॥

धिघनेकामिनः केचिदनेश्रूलसमर्पिताः
दृश्यन्ते दृष्टमानाश्च हन्यमानाश्च शक्ति
भिः ॥ ७८ ॥

अर्जनरक्षणाशविषादैर्-अर्थमनर्थ
मनन्तमवैहि ॥ अग्रतयाधनशक्तमतीनां
नावसरोभवदुःखविमुक्तेः ॥ ७९ ॥
एवमाक्षेनवोभूयानत्यास्वादस्तु कामिनां
शकटं वहतो यद्वत्पशोर्पासलप्रग्रहः ॥ ८० ॥

तस्यास्वादलवस्यार्थे यः पशोरप्यडर्लभः ॥
हतादैव हतेनेयं क्षरासंपत्सु डर्लभा ॥
॥ ८१ ॥

अवश्यं गन्तुरत्यस्य नरकादिप्रपत्तिनः ॥
कायस्यार्थे हतो योऽयं सर्वकालं परिश्रमः
॥ ८२ ॥

ततः कोटिशतेनापि श्रमभागेन बुद्धता ॥ च
र्यादुःखान्महदुःखं साचवोधिर्न कामिनां ॥
॥ ८३ ॥

नशस्त्रं न विषं नाग्निर्न प्रपातो न वैरिणः ॥
कामानामुपमां यान्ति नरकादिव्यथा स्मृतेः
॥ ८४ ॥

एवमुद्धिप्य कामेभ्यो विवेके जनयेदतिं ॥
कलहायासश्रम्यासुशान्ता सुवनभूमिषा ॥
॥ ८५ ॥

धनैः शशाङ्ककरचन्दनशीतलेषु-रम्येषु
हर्म्यविपलेषु शिलातलेषु ॥ निःशब्दसौ
म्येवनमारुतवीज्यमानैः-चक्रुर्मते परहि
ताय विचिन्त्यते च ॥ ८६ ॥

विरूपयत्र क्वचिदिष्टकालं-श्रम्यालये वृ

क्षतलेगहासु॥परिग्रहश्शशस्वेदमुक्तः-
चरत्यपेक्षाविरतोयथेष्ट॥ ८७ ॥

स्वच्छन्दचार्यनिलयः प्रतिवक्षानकस्पचित
यत्संतोषसुखं भुङ्क्ते तदिन्दुस्यापि दुर्लभं ॥
॥ ८८ ॥

स्वमादिभिराकारैर्विवेकगुणभावनात्
उपशान्तवितर्कः सन् बोधिचित्तं भावये
त् ॥ ८९ ॥

परात्मसमतामादौ भावयेदेवमादरात् ॥
समदुःखसुखासर्वपालनीयामयात्मवत्
॥ ९० ॥

हृत्मादिभेदेन वरुणप्रकारः कायो यथैकः प
रिपालनीयः ॥ तथा जगद्भिन्नमभिन्नदुःख-
सुखात्मकं सर्वमिदं तथैव ॥ ९१ ॥ ॥

यद्यप्यन्येषु देहेषु मद्दुःखं न प्रवाधते ॥ त
थापि तद्दुःखमेव ममात्मस्ते हृदः सह ॥ ९२

तथा यद्यप्यसंवेद्यमन्यद्दुःखं मयात्मना ॥
तथापि तस्य तद्दुःखमात्मस्ते हेनदुःसह ॥
॥ ९३ ॥

मयान्यद्दुःखं हन्तव्यं दुःखत्वादात्मदुःखव
त् ॥ अनुयाह्यामयान्येऽपि सत्त्वत्वादात्मस
त्त्ववत् ॥ ९४ ॥

यदा मम परेषां चतुल्यमेव सुखं प्रियं ॥ त
दात्मनः को विशेषो येनात्रैव सुखोऽयम ॥
॥ ९५ ॥

यदा मम परेषां च भयं दुःखं च न प्रियं ॥ त
दात्मनः को विशेषो यत्र रक्षामि नेतरो ॥ ९६

तदुःखेन न मेवाधेत्पतो यदि न रक्ष्यते ॥ ना
गामिकाय दुःखान्मेवाधातत्केन रक्ष्यते ॥

॥ ६७ ॥

अहमेव तदापीति मिथ्येयं परिकल्पना ॥
अन्यस्वमतो यस्मादन्यस्वप्रजायते ॥

॥ ६८ ॥

यदियस्यैव यदुःखं रक्ष्यंतस्यैव तन्मतं ॥
पादुःखेन हस्तस्य कस्मात्तत्तेन रक्ष्यते ॥

॥ ६९ ॥

अयुक्तमपि चेदेतदहंकारात्प्रवर्तते ॥ य
दयुक्तं निवर्त्येतत्स्वमन्यच्च यथावलं ॥

॥ ७०० ॥

संतानः समुदायश्च पङ्क्तिः सेनादिवन्मृषा ॥ य
स्य दुःखं सनास्त्यस्मात्कस्य तत्त्वं भविष्यः

॥ ति ॥ ७०१ ॥

अस्वामिकानि दुःखानि सर्वाशये वा विशेष
तः ॥ दुःखत्वादेव वार्याणि न यमस्तत्र किं क्षतः

॥ ७०२ ॥

दुःखं कस्मान्निवार्यं चेत्सर्वेषामविवादतः ॥
वार्यं चेत्सर्वमप्येवं न चेदात्मनि सर्ववत् ॥

॥ ७०३ ॥

क्षपयावद्दुःखं चेत्कस्मादन्यथेते वलात् ॥
जगद्दुःखानिरूप्येदं क्षपादुःखं कथं वद् ॥

॥ ७०४ ॥

बहूनामेक दुःखेन यदि दुःखं विगच्छति ॥
उत्पाद्यमेव तदुःखं सदयेन परात्मनोः ॥

॥ ७०५ ॥

अतः सुपुष्पचन्द्रेण जानतापि न पापदा आ
त्मदुःखेन निहतं बहूनां दुःखिनां व्ययात् ॥

॥ ७०६ ॥

स्वंभावितसंतानाः परः स्वसमप्रियाः ॥ अ
वीचिमवगाहन्ते हंताः पञ्चवनं यथा ॥ ॥

॥ १०७ ॥

मुच्यमानेषु सत्त्वेषु ये ते प्रामोद्यसागराः ॥
तैरेव ननु पर्याप्तं मोक्षेणास्मिन्नेन किं ॥

॥ १०८ ॥

प्रज्ञाकरमतिहतायां बोधिचर्यावतारप
ञ्जिकायां प्रज्ञापारमितानवमपरिच्छेदः ॥

ओं नमो रत्नत्रयाय

इमं परिकरं सर्वं प्रज्ञार्थं हि मुनिर्जगौ ॥ त
स्मादुत्पादयेत्प्रज्ञां इः स्वनिवृत्तिकारुणा ॥

॥ १ ॥

संहतिः परमार्थश्च सत्यद्वयमिदं मतं ॥ व
क्षेरगौचरस्तत्त्वं बुद्धिः संहतिरुच्यते ॥ २ ॥

तत्र लोकोद्धिधादृष्टे योगी प्राकृतकस्तथा ॥
तत्र प्राकृतको लोको योगिलोकेन बाध्यते ॥

॥ ३ ॥

बाध्यन्ते धीविशेषेण योगिनोऽप्युत्तरोत्तरे ॥
दृष्टान्तेनोभयेन कार्यार्थमविचारतः ॥ ४ ॥

लोकेन भावादृश्यते कल्प्यते चापि तत्त्वतः ॥
ननु मायावदित्यत्र विवादे योगिलोकयोः ॥

॥ ५ ॥

प्रत्यक्षमपि रूपादिप्रसिद्धानप्रमाणतः ॥
अशुच्यादिषु शुच्यादिप्रसिद्धिरिव सामान्या ॥

॥ ६ ॥

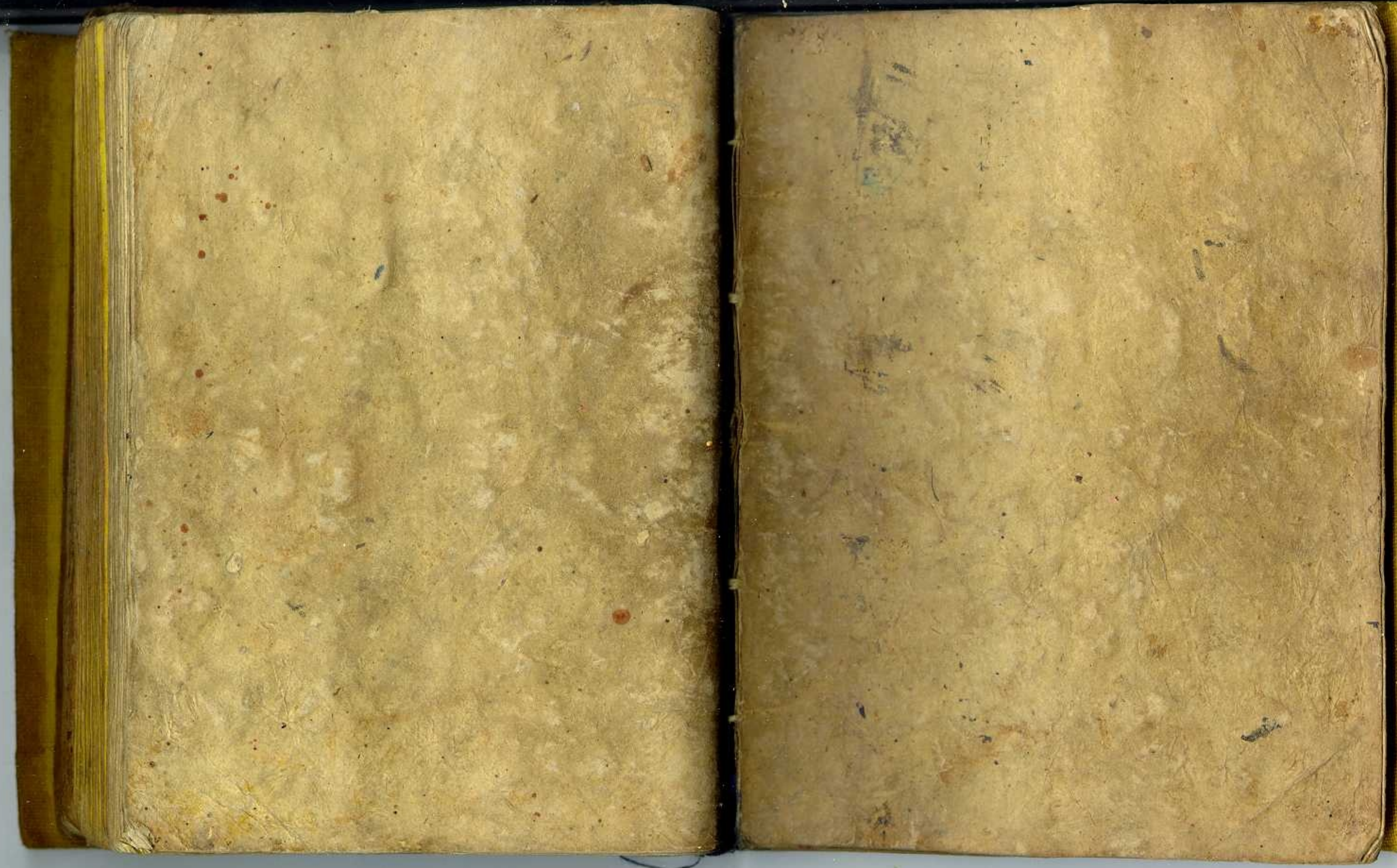
लोकावतारणार्थं च भावानाथेन देशिताः ॥
तत्त्वतः शशिकानैते संहत्या चेद्विरुच्यते ॥ ७ ॥

नदोषोयोगिसंहृत्पालोकात्तेतत्त्वदर्शिनः॥
अन्यथालोकवाधास्यादभुचिस्त्रीनिरूपणो
॥ ८ ॥

मायोपमाजिनात्पुण्यं सन्नावेऽपि कथं यथा
यदि मायोपमः सत्त्वकिं पुनर्जायते मृतः॥ ९ ॥

यावत्प्रत्ययसामग्री तावन्मायापिवर्तते॥ दीर्घ
संतानमात्रेण कथं सत्त्वोऽस्ति सत्यतः॥ १० ॥

मायापुरुषघातादौ चित्ताभावान्न पापकं॥ ॥
चित्तमायासमेते तु पापपुण्यसमुद्भवः॥ ११ ॥
मन्त्रादीनामसामर्थ्यान्न माया चित्तसंभवः॥
सापिनानाविधामायानानाप्रत्ययसंभवा॥
॥ १२ ॥

नैकस्य सर्वसामर्थ्यप्रत्ययस्यास्ति कुत्रचित्त्वानि
ईतपरमार्थेन संवत्सायदिसं सरेत् ॥ १३ ॥

कुक्षेपिसं सरे देवं ततः किं बोधिचर्यया ॥ प्रत्य
यानामनुच्छेदे मायाप्युच्छिद्यते न हि ॥ १४ ॥

प्रत्ययानां तु विच्छेदात्सं वत्सापि न संभवः ॥ ॥
यदा न भ्रान्तिरप्यस्ति माया केनोपलभ्यते ॥

॥ १५ ॥

यदा मायैव तेनास्ति तदा किमुपलभ्यते ॥ चि
तस्यैव स आकारो यद्यप्यन्योऽस्ति तत्त्वतः ॥

॥ १६ ॥

चित्तमेव यदा माया तदा किं केन दृश्यते ॥ उ
क्तं च लोकनाथेन चित्तं चित्तं न पश्यति ॥ १७

नच्छिन्नतियथात्मानमसिधारतयामनः॥ ॥
आत्मभावंयथादीपः संप्रकाशयतीतिचेत्॥

॥ १८ ॥

नैवप्रकाशयतेदीपोयस्मान्नतमसाहृतः॥ न
हिस्फटिकवन्नीलं नीलत्वेऽन्यमपेक्षते॥ १९॥

तथाकिंचित्परापेक्षमनपेक्षंचदृश्यते॥ अ
नीलत्वेनतन्नीलंकुर्यादात्मानमात्मना॥ २०॥

दीपः प्रकाशतइतिज्ञात्वाज्ञानेनकथ्यते॥ अ
क्षिप्रकाशतइतिज्ञात्वेदंकेनकथ्यते॥ २१॥

प्रकाशावाप्रकाशावायदादृष्टानकेनचित्
बन्धादहितलीलेवकथ्यमानापिसामुधा॥ २२॥

यदिनास्तिस्वसंविन्निर्विज्ञानंस्मर्यतेकथा॥
अन्यानभूतेसबन्धात्स्मृतिराखुविषंयथा॥

॥ २४ ॥

प्रत्ययान्नयुक्तस्पदर्शनात्स्वंप्रकाशते॥ ॥
सिद्धांजनविधेर्दृष्टोघटोनैवांजनंभवेत्॥

॥ २५ ॥

यथादृष्टंश्रुतंज्ञातंनैवेहप्रतिषिध्यते॥ स
त्यतःकल्पनात्वत्रदुःखहेतुर्निवार्यते॥ ॥

॥ २६ ॥

चित्तादन्यानमायाचेन्नाप्यनन्येति कल्प्यते॥
वस्तुचेत्साकथंनान्यानन्याचेन्नास्तिवस्तुतः॥

॥ २७ ॥

असन्पियथामायादृष्टादृष्टतयामनः॥
वरुवाश्रयश्चेत्संसारः सोऽन्यथाकाशवद्भवेत्॥

॥ २८ ॥

वरुवाश्रयेणाभावस्यक्रियावत्त्वं कथं भवेत्
असत्सहायमेकं हि चित्तमापद्यतेतव ॥

॥ २९ ॥

ग्राह्यमुक्तं यदा चित्तं तदा सर्वं तथा गताः ॥
स्वं च को गुणो लब्धश्चित्तमात्रेऽपि कल्पिते

॥ ३० ॥

मायोपमत्वेऽपि ज्ञाते कथं क्लेशो निवर्तते ॥
यदा मायास्त्रियां रागस्तत्कर्तुं रपि जायते ॥

॥ ३१ ॥

अप्रहीराणाहितत्कर्तुं नैव संक्लेशवासना ॥
तद्दृष्टिकालेन स्यात्तु इव लाभून्पवासना

॥ ३२ ॥

भून्पतावासनाधाना दीयते भाववासना ॥
किंचिन्नास्तीति चाभासात्सापि पश्चात्पश्यते

॥ ३३ ॥

यदानलभ्यते भावो यो नास्तीति प्रकल्प्यते ॥
तदानिराश्रयोऽभावः कथं तिष्ठेन्न ते पुरः ॥

॥ ३४ ॥

यदानभावो नाभावो मते संतिष्ठते पुरः ॥ त
दान्पगत्य भावेन निरालम्बा प्रशाम्यति ॥

॥ ३५ ॥

चिन्तामणिः कल्पतरुर्न येच्छापरिपूरण
विनेयप्रशिधानाभ्यां जिनविभवं तथेक्ष्यते

॥ ३६ ॥

यथागारुडिकस्तम्भं साधयित्वा विनश्यति
सतस्मिंश्चिरनयेऽपि विषादो न पशामये

न ॥ ३७ ॥

बोधिचर्या न रूप्येण जिनस्तम्भोऽपि साधितः
करोति सर्वकार्यं शिवो बोधिसत्त्वोऽपि निर्वृते ॥

॥ ३८ ॥

तुल्यैव पद्यते यस्मान्निष्ठतो निर्द्वन्द्वस्तथा ॥
अचित्तके कृता पूजा कथं फलवती भवेत् ॥
॥ ३९ ॥

आगमाच्च फलं तत्र संवत्सरात्तत्त्वतोऽपि वा ॥
सत्यबुद्धे कृता पूजा सफलेति कथं यथा ॥ ॥
॥ ४० ॥

सत्यदर्शनतो मुक्तिः शून्यता दर्शनेन किं ॥ ॥
न विना नेन मार्गेण बोधिरित्यागमो यतः ॥
॥ ४१ ॥

नन्वसिद्धं महायानं कथं सिद्धत्वं सगमः ॥
यस्मादभयसिद्धोऽसौ न सिद्धोऽसौ तवादि
तः ॥ ४२ ॥

यत्प्रत्ययाच्च तत्रास्थामहायानेऽपि तां कुरु ॥
अन्यो भयस्य सत्यत्वे वेदादेरपि सत्यता ॥ ४३ ॥

सविवादं महायानमिति चेदागमं त्यज ॥ नी
र्थिकैः सविवादत्वात् त्वैः परैश्चागमान्तरं ॥
॥ ४४ ॥

शासनं भिक्षुतामूलं भिक्षुतैव च दुःस्थिता
सावलम्बनचित्तानां निर्वाणमपि दुःस्थितां ॥
॥ ४५ ॥

क्लेशप्रहाणां मुक्तिश्चेन्न दननरमस्तु सा ॥
दृष्टं च तेषु सामर्थ्यं निक्लेशस्यापि कर्मणाः ॥
॥ ४६ ॥

तस्मात्तावदुपादानं नास्ति चेत्संप्रधार्यते ॥
किं निमित्तं यत्पितृह्येषां नास्ति संमोहवत्स
ती ॥ ४७ ॥

वेदनाप्रत्ययात् तस्माद्वेदनैषां च विद्यते ॥ सा
लम्बनेन चित्तेन स्थातव्यं यत्र यत्र वा ॥ ४८ ॥

विनाश्रून्पतयाचित्तं वद्धमुत्पद्यते पुनः ॥ य
था संज्ञि समापत्तौ भावयेत्तेन श्रून्पतां ॥ ४९ ॥

यत्सूत्रेऽवतरेद्वाक्यं तच्चेदुद्धौक्तमिष्यते ॥ म
हायानं भवत्सूत्रैः प्रायस्तुल्यं न किं मतं ॥ ५० ॥

एकेनागम्यमानेन सकलं यदि दोषवत् ॥ स
केन सूत्रतुल्येन किं न सर्वं जि नोदितं ॥ ५१ ॥

महाकोशपप्रमुखैश्च यद्वाक्यं नावगाह्यं
ते ॥ तत्त्वयानवबुद्धत्वाद्दयालुं कः करिष्यति

॥ ५२ ॥

सक्तित्रासात्त्वनिर्मुक्त्या संसारे सिध्यति स्थि
तिः ॥ मोहेन उः खिनामर्थे श्रून्पताया इदं फलं

॥ ५३ ॥

तदेवं श्रून्पतापक्षे दूषणं नोपपद्यते ॥ तस्मा

न्निर्विचिकित्सेन भावनीयैव श्रून्पता ॥ ५४ ॥

क्लेशज्ञेयावृत्तितमः प्रतिपक्षो हि श्रून्पता ॥
शीघ्रं सर्वसत्ताकामेन भावयति तां कथं

॥ ५५ ॥

यद्दुःखजननं वस्तु चासस्तस्मात्प्रजायतां ॥
श्रून्पता उः खशमनीततः किं जायते भयं ॥

॥ ५६ ॥

यतस्ततो वास्तु भयं यद्यहं नाम किंच न ॥ अ
हमेव न किंचिच्चेन्नयं कस्य भविष्यति ॥

॥ ५७ ॥

दन्तकेशनखानाहं नास्थिनाप्यस्मि शोशितं
न शिंषानं न च श्लेष्मानपूर्यं लसिकापि वा

॥ ५८ ॥

नाहं वसान च स्वेदो न मे दोऽत्राशिनाप्यहं ॥
न चाहं मत्र निर्गुणो गूथमूत्रमहं न च ॥ ५९ ॥

नाहं मांसं न च स्नायु नोष्मा वायु रहं न च ॥ न च
छिद्रा राशयहं नापि षड्विज्ञानानि सर्वथा ॥ ॥

॥ ६० ॥

शब्दज्ञानं यदि तदा शब्दो गच्छेत् सर्वदा ॥ ज्ञे
यं विना तु किंचेति ज्ञेयं न ज्ञानं निरुच्यते ॥ ॥

॥ ६१ ॥

अजानानां यदि ज्ञानं काष्ठं ज्ञानं प्रसज्यते ॥
तेनासंनिहितं ज्ञेयं ज्ञानं नास्तीति निश्चयः ॥

॥ ६२ ॥

तदेवरूपं जानाति तदा किं न भ्रूणोऽप्यपि ॥ श
ब्दस्यासंनिधानाच्चेत्ततस्तज्ज्ञानमप्यसत् ॥

॥ ६३ ॥

शब्दग्रहणरूपयत्तद्रूपग्रहणं कथं ॥ शब्दः
पिता च पुत्रश्च कल्पते न तु तत्ततः ॥ ६४ ॥

सत्त्वं रजस्तमो वापि न पुत्रो न पिता यतः ॥
शब्दग्रहणयत्तत्तत्स्वभावस्तस्य न क्ष्यते ॥

॥ ६५ ॥

तदेवान्मेन रूपेण न दृवन्तोऽप्यशाश्वतः ॥
सर्वान्पस्वभावश्चेदपूर्वेयं तदेकता ॥ ॥

॥ ६६ ॥

अन्यद्रूपमसत्तं चेत्तिजंतद्रूपमुच्यते ॥ ज्ञा
नताच्चेत्ततः सर्वं पुंसामेकं प्रसज्यते ॥ ६७ ॥

चेतनाचेतने चैक्यं तयो र्ये नास्ति ता समा ॥
विशेषश्च यदा मिथ्या कः सादृश्याभ्रयस्तदा ॥

॥ ६८ ॥

अचेतनश्चैवाहमाचेतन्यात्पटादिवत्॥ अ
थ ज्ञश्चेतनायोगादज्ञोनष्टः प्रसज्यते॥ ८१ ॥

अथाविहृतस्त्वात्माचेतन्येनास्य किं कृतं ॥
अज्ञस्य निष्क्रियस्यैव माकाशस्यात्मतामता
॥ ७० ॥

न कर्मफलसंबन्धो युक्तश्चेदात्मनाविना ॥
कर्मकृत्वा विनष्टे हि फलं कस्य भविष्यति ॥
॥ ७१ ॥

द्वयोरप्यावयोः सिद्धेभिर्नाधारे क्रियाफले
निर्व्यापारश्च तत्रात्मेन्यत्र वा दोषस्थानतः ॥
॥ ७२ ॥

हेतुमान्फलयोगीति दृश्यते नैष संभवः ॥
संज्ञानस्यैक्यमाश्रित्य कर्ता भोक्तेति देशितं
॥ ७३ ॥

अतीतानागतं चित्तं नाहंत दिनविद्यतो ॥ अ
थोत्पन्नमहंचित्तं नष्टं स्मिन्नास्य हंप्रनः ॥
॥ ७४ ॥

यथैव कदलीस्तम्भोन कश्चिन्नागशः कृतः
तथाहमप्यसङ्गतो मय्यमाशो विचारतः ॥
॥ ७५ ॥

यदि सत्त्वेन विद्येत कस्योपरि कृपेति चेत्
कार्यार्थमभ्युपेतं न यो मोहेन प्रकल्पितः
॥ ७६ ॥

कार्यं कस्य न चेत्सत्त्वः सत्यमीह तु मोहत
इः स्वव्यपशमार्थं तु कार्यमोहो न वार्यते ॥
॥ ७७ ॥

इः स्वहेतुरहंकार आत्मा मोहो नु वर्धते ॥ त
तोऽपि न निवर्त्यश्चेत्त्वरं नैरात्म्य भावना ॥
॥ ७८ ॥

कायेनपादौनजङ्घानोरूकायः कटिर्नच॥
नोदरं नाप्ययं पृष्ठं नोरोवाहूनचापिसः॥ ७९
नहस्तौ नाप्ययं पार्श्वौ न कक्षौ नांसलक्षरा
नशीवानशिरः कायः कायोऽत्र कतर पुनः
॥ ८० ॥

यदिसर्वेषु कायोऽयमेकदेशेन वर्तते। अं
शा अंशेषु वर्तन्ते सच कुत्र स्वयं स्थितः॥ ८१

सर्वात्मना चेत्सर्वत्र स्थितः कायः कशादिषु
कायास्तावन्नस्वसूर्यावन्नस्ते कशादयः
॥ ८२ ॥

नैवान्तर्न वह्निकायः कथं कायः कशादिषु
कशादिभ्यः पृथग्नास्ति कथं नु खलु वि
॥ घते॥ ८३ ॥

तन्नास्तिका यो मोहन्तु कायवृद्धिः कशादि
षु॥ संनिवेशविशेषेण स्थानौ पुरुषवृद्धि
वत्॥ ८४ ॥

यावत्प्रत्ययसामग्री तावत्कायः प्रमानि
व॥ एवं कशादौ सायावत्ता कत्कायोऽत्र दृ
श्यते॥ ८५ ॥

एवमङ्गुलिपञ्चत्वात्पादोऽपि कतरो भवे
त्॥ सोऽपि पर्वसमूहत्वात्पर्वोऽपि स्वांशभे
दतः॥ ८६ ॥

अंशा अप्यणुभेदेन सोऽप्यणुर्दिग्विभाग
तः॥ दिग्विभागो निरंशत्वादाकाशतेन ना
स्मरणः॥ ८७ ॥

एवं स्वप्नेऽपमेरूपे कोरज्येत विचारकः॥ का
यश्चैवं यदनास्ति तदा कास्त्री पुमांश्च कः॥
॥ ८८ ॥

यद्यस्ति इत्थं तत्त्वेन प्रहृष्टान् किं न बाधते ॥ ॥
शोकाघातादीनामप्यसुखं चेत् किं न रोचते ॥ ॥
॥ ८९ ॥

वलीयसाभिभूतत्वाद्यदि तन्नानुभूयते ॥ वे
दनात्वं कथं तस्य यस्य नानुभवात्मता ॥ ९० ॥

अस्ति सूक्ष्मतया इत्थं स्थौल्यं तस्य हतं ननु ॥
तुष्टिमात्राऽपराचेत्स्मात्तस्मात्साप्यस्य सूक्ष्म
ता ॥ ९१ ॥

विरुद्धप्रत्ययोऽप्यनौ इत्थं स्वस्मानुदयो यदि ॥
कल्पनाभिनिवेशो हि वेदनेत्यागतं ननु ॥ ॥
॥ ९२ ॥

अतस्त्वविचारोऽयं प्रतिपक्षोऽस्य भाव्यते ॥
विकल्पक्षेत्रसंभूतध्यानाहाराहियोगिनः ॥
॥ ९३ ॥

सान्तराविन्द्रियार्थैर्चेत्संसर्गः कुत रतयोः ॥
निरन्तरत्वेऽप्येकत्वं कस्य केनास्तु संगतिः ॥
॥ ९४ ॥

नाशो रशौ प्रवेशोऽस्ति निराकाशः समश्च
सः ॥ अप्रवेशेन मिश्रत्वममिश्रत्वेन संग
तिः ॥ ९५ ॥

निरंशस्य च संसर्गः कथनामोपपद्यते ॥
संसर्गे च निरंशत्वं यदि दृष्टं निदर्शय ॥ ॥
॥ ९६ ॥

विज्ञानस्य त्वमूर्तस्य संसर्गे नैव युज्यते ॥
समूहस्याप्यवस्तुत्वाद्यथा पूर्वं विचारितं ॥
॥ ९७ ॥

तदेवं स्पर्शनाभावे वेदना संभवः कुतः ॥ कि
मर्थमयमायासः बाधा कस्य कुतो भवेत् ॥
॥ ९८ ॥

यदानवेदकः कश्चिद्देदनाचनविद्यते ॥ तदा
वस्थाभिमादृष्टात्स्मेकिंनविदीर्यसे ॥ ६६

दृश्यते स्पृश्यते चापि स्वप्नमायोपमात्मना
चित्तेन सह जानत्वा देदनात्तेन न दृश्यते ॥ ॥

॥ १०० ॥

पूर्वपश्चाच्च ज्ञानेन स्मर्यते नानुभूयते ॥ स्वा
त्मानं नानुभवति न चान्ये नानुभूयते ॥

॥ १०१ ॥

न चास्ति वेदकः कश्चिद्देदनातो न तत्त्वतः ॥
निरात्मके कलापेऽस्मिन् कस्ववाध्यतेऽन

या ॥ १०२ ॥

नेन्द्रियेषु न रूपादौ नान्तराले मनःस्थितं ॥ ना
प्यनर्नवहिश्चित्तमन्यत्रापि न लभ्यते ॥ १०३

यत्र कायेन चान्यत्र न मिश्रं न पृथक् क्वचि
त् ॥ तत्र किंचिदतः सत्त्वाप्रकृत्या परिनिर्वृ
ताः ॥ १०४ ॥

ज्ञेयात्पूर्वं यदि ज्ञानं किमालम्ब्यास्य संभ
वः ॥ ज्ञेयेन सह चेज्ज्ञानं किमालम्ब्यास्य सं
भवः ॥ १०५ ॥

अथ ज्ञेयाद्भवेत्पश्चात्तदा ज्ञानं कुतो भवे
त् ॥ एवं च सर्वधर्माणां मुत्पत्तिर्नावसी
यते ॥ १०६ ॥

यद्येवं संहतिर्नास्ति ततस्तत्पक्ष्यं कुतः ॥
अथ साप्यन्यसंभृत्या स्यात्सत्त्वो निर्हतः
कुतः ॥ १०७ ॥

परचित्तविकल्पोऽसौ स्वसंभृत्या न नास्ति
सः ॥ स पश्चात्तियतः सोऽस्ति न च न्नास्त्येव
॥ ॥ संहतिः ॥ १०८ ॥

कल्पनाकल्पितं चेति द्वयमन्योन्यनिश्चितं
यथाप्रसिद्धमाश्रित्यविचारः सर्वउच्यते॥

॥ १०९ ॥

विचारितेन तु यदा विचारेण विचार्यते॥ त
दा नवस्था तस्यापि विचारस्य विचारणात्

॥ ११० ॥

विचारिते विचार्ये तु विचारस्यास्ति नाश्र
यः॥ निराश्रयत्वाच्चोदेति तच्च निर्वारणम्

॥ अतो॥ १११ ॥

यस्य त्वेदद्वयं सत्त्वं सत्त्वात्पन्नः स्थितः
पदि ज्ञानवशादर्थो ज्ञानास्ति त्वेतुका गतिः

॥ ११२ ॥

अथ ज्ञेयवशाज्ज्ञानं ज्ञेयास्ति त्वेतुका गतिः
अथान्योन्यवशात्सत्त्वमभावः स्याद्वयो

॥ रपि॥ ११३

पिता चेच्च विना पुत्रा कुतः पुत्रस्य संभवः॥
पुत्राभावे पिता नास्ति तथा सत्त्वं तयोर्द्वयोः

॥ ११४ ॥

अङ्कुरो जायते बीजादीजते नैव सूच्यते॥ ज्ञे
या ज्ञानेन जातेन तत्सत्ता किं न गम्यते

॥ ११५ ॥

अङ्कुरादन्यतो ज्ञानादीजमस्तीति गम्य
ते॥ ज्ञानास्ति त्वंकृतो ज्ञातं ज्ञेयं यत्तेन गम्य

तो॥ ११६ ॥

लोकप्रत्यक्षतस्तावत्सर्वहेतुमुदीक्षते
पद्मनालादिभेदो हि हेतुभेदेन जायते॥

॥ ११७ ॥

किं कृतो हेतुभेदश्चेत्पूर्वहेतुप्रभेदतः॥ क
स्याच्चेत्फलदो हेतुः पूर्वहेतुप्रभावतः॥ ११८

ईश्वरो जगतो हेतुः वद कस्ता वदीश्वरः ॥
भूतानि चेद्भवन्ते वं नाममात्रेऽपि किं भ्रमः ॥
॥ ११९ ॥

अपि त्वनेकेऽनित्याश्च निश्चेष्टान च देवताः
लक्षाश्चाभुचयश्चैव क्षमादयो न स ईश्वरः
॥ १२० ॥

नाकाशमीशोऽचेष्टत्वात् नात्मा पूर्वनिषे
धतः ॥ अचिन्त्यस्य च कर्तृत्वमप्यचिन्त्यं किं
मुच्यते ॥ १२१ ॥

तेन किं स्वयमुमिदं च आत्मा चेत्तन्वसौ ध्रुवः
क्षमादिस्वभाव ईशश्च ज्ञानं ज्ञेयादनादि च
॥ १२२ ॥

कर्मणाः सुखदुःखे च वद किं तेन निर्मितं ॥
हेतोरादिर्न चेदस्ति फलस्यादिकुतो भ
वेत् ॥ १२३ ॥

कस्मात्सदानकुरुते न हि सोऽन्यमपेक्षत
तेनाकृतोऽन्यो नास्त्येव तेनासौ किमपेक्ष
तां ॥ १२४ ॥

अपेक्षते चेत्सामर्थ्यं हेतुर्न पुनरीश्वरः ॥ ना
कर्तृमीशः सामर्थ्यान्कर्तुं तदभावतः ॥
॥ १२५ ॥

करोत्यनिच्छन्तीशश्चेत्यरायत्तः प्रसज्यते ॥
इच्छन्तीशश्च यत्तः स्यात्कुर्वन्तः कुत ईशता ॥
॥ १२६ ॥

येऽपि नित्यानराणां दुस्तेऽपि पूर्वनिवारि
ताः ॥ सांख्याः प्रधानमिच्छन्ति नित्यं लोकस्य
॥ कारणां ॥ १२७ ॥

सत्त्वं रजस्तमश्चेति गुणा अविषमस्थिताः
प्रधानमिति कथ्यन्ते विषमैर्जगदुच्यते ॥ ॥
॥ १२८ ॥

एकस्यत्रिस्वभावत्वमयुक्तं तेन नास्ति तत्
एवं गुणानविद्यन्ते प्रत्यक्कंतेऽपि हि त्रिधा ॥

॥ १२९ ॥

गुणाभावे च शब्दादेरस्ति त्वमतिदूरतः ॥
अचेतने च वस्त्रादौ सुखादेरप्यसंभवः

॥ १३० ॥

तदेतद्रूपाभावाश्चेन्ननुभावाविचारिताः ॥
सुखाद्येव च ते हेतुः न च तस्मात्पटादयः ॥

॥ १३१ ॥

पटादेस्तु सुखादिस्मान्न दभावात्सुखाद्य
सता सुखादीनां च नित्यत्वं कदाचिन्नोप

लभ्यते ॥ १३२ ॥

सत्यामेव सुखव्यक्तौ संविन्ति किं न गृह्यते
तदेव सूक्ष्मतां याति स्थूलं सूक्ष्मं च तत्कथं

॥ १३३ ॥

स्थौल्यं त्यक्त्वा भवेत्सूक्ष्ममनित्ये स्थौल्य
सूक्ष्मते ॥ सर्वस्य वस्तुनस्तद्वत्किं नानित्यत्वं
मिष्यते ॥ १३४ ॥

न स्थौल्यं चेत्सुखादन्यत्सुखस्यानित्यता
स्फुटं ॥ नास्य इत्ययने किंचिदसत्त्वादिति चे
॥ न्तं ॥ १३५ ॥

व्यक्तस्यासत उत्पत्तिरकामस्यापि ते स्थि
ता ॥ अन्नादोऽमेध्य भक्षः स्यात्फलं हेतौ य
दि स्थितं ॥ १३६ ॥

पटार्धे शौवकर्पासवीजं क्रीत्वानिवस्यतां
मोहाच्चैत्रे क्षते लोकः तच्च ज्ञस्यापि सा स्थि
तिः ॥ ३७ ॥

लोकस्यापि च तज्ज्ञानमस्ति कस्माच्च पश्यति
लोकाप्रमाणातायां चेत् व्यक्तदर्शनमप्यस
त् ॥ ३८ ॥

प्रमाणा मप्रमाणांचे ननु तत्प्रमितं मषा ॥ न
च तत्प्रमत्तता तस्माच्चावानां नोपपद्यते ॥ ॥
॥ १३९ ॥

कल्पितं भावमस्य द्वा तदभावो न गच्छते ॥
तस्माच्चावो मषा यो हितस्याभावः स्फुटं मषा ॥
॥ १४० ॥

तस्मात्त्वज्ञेयते न ये सो नास्तीति विकल्पना ॥
तच्चावकल्पनोत्पादं विवक्षाति मषा च सा ॥ ॥
॥ १४१ ॥

तस्मादेवं विचारेण नास्ति किंचिदहेतुतः ॥
न च व्यस्तसमक्षे प्रत्ययेषु व्यवस्थितं ॥
॥ १४२ ॥

अन्यतो नापि चायातं नति छति न गच्छति ॥ मा
यातः को विशेषोऽस्य यत्सूटैः सत्यतः कृतं ॥
॥ १४३ ॥

मायया निर्मितं यच्च हेतुभिर्यच्च निर्मितं ॥
अयाति तत्कृतः कुत्र याति चेति निरूप्यतां ॥
१४४

यदन्यसंनिधानेन दृष्टं न तदभावता प्रति
विम्बसमेतस्मिन् कृति मे सत्यता कथं ॥
॥ १४५ ॥

विद्यमानस्य भावस्य हेतुना किं प्रयोजनं ॥
अथाप्यविद्यमानोऽसौ हेतुना किं प्रयोज
ना ॥ १४५ ॥

नाभावस्य विकारोऽस्ति हेतुकोटिशतैरपि
तदवस्थः कथं भावः को वा न्यो भावतां गतः ॥
॥ १४६ ॥

नाभावकाले भावश्चेत्कदा भावो भविष्यति ॥
नाजाते न हि भावेन सोऽभावोऽपगमिष्यति
॥ १४७ ॥

नचानपगतेऽभावेभावावसरसंभवः॥
भावश्चाभावतांनैतिद्विस्वभावप्रसङ्गता
॥ १४६ ॥

एवंचनविरोधोऽस्मिन्नचभावोऽस्मिन्नसर्व
दा॥ अजातमनिरुद्धंचतस्मात्सर्वमिदंज
गता॥ १५० ॥

स्वप्नोपमासुगतयोविचारेकदलीसमाः
निर्हृतानिर्हृतानांचविशेषोनास्तिवस्तुतः
॥ १५१ ॥

एवंशून्येषुनर्मेषुकिंलब्धंकिंहृतंभवेत्॥
सन्दृतपरिभूतोवाकेनकसमविष्पतिः॥
॥ १५२ ॥ कतःसुखंवादुःखंवाकिंप्रियंवाकि
मप्रियम्॥ कातृत्वाकुत्रसातृत्वात्मग्यमा
शास्वभावतः॥ १५३ ॥ विचारोऽजीवलोकाः कः

कोनामात्रमरिष्यति॥ कोभविष्यतिकोभूतः
कोवशुकस्पकःसुहृत्॥ १५४ ॥

सर्वमाकाशसंकाशंपरिगच्छन्नुमद्विधाः॥
प्रकृष्यन्तिप्रहृष्यन्तिकलहोत्सवहनुभिः
॥ १५५ ॥

शोकायासैर्विषादैश्चमिथश्चेदनमेदनैः
पापयन्तिसुहृद्भिरापापैरात्मसुखेच्छवः
॥ १५६ ॥

मजाःपतन्त्यपायेषुदीर्घतीव्रव्यथेषुच॥
अगत्यागत्यसुगतिंभूत्वाभूत्वासुखोचि
ता॥ १५७ ॥

भवेवद्गुप्रपातश्चतत्रचासत्त्वमीदृशम्॥
तत्रान्योन्यविरोधश्चनभवेत्तत्त्वमीदृशम्
॥ १५८ ॥

तत्र चानुपमास्तीवा अननङः स्वसागरः ॥
तत्रैव मल्पवलता तत्राप्यल्पत्वमायुषः ॥
१५६ ॥ तत्रापि जीवितारोग्यव्यापारैः शुक्ल
मश्रमैः ॥ निद्रयोपद्रवैर्वालसंसर्गैर्निष्क
लैस्तथा ॥ १५७ ॥ वृथैवायुर्वहत्याश्रुविवेक
स्तु सुडर्लभः ॥

तत्राप्यभ्यस्तविक्षेपनिवारणगतिः कुतः ॥
॥ १५८ ॥ तत्रापि मारो यतते महापायप्रपा
तने ॥

तत्रासन्मार्गवाङ्मत्यादिविचिकित्सा च उर्जया
॥ १५९ ॥ पुनश्चक्षरादौर्लभ्यं वक्षोत्यादेः
निडर्लभः ॥ क्लेशौघोर्निवारश्चेत्यहोऽः स्व
परम्परा ॥ १६० ॥

अहोवतातिशोच्यत्वमेषाङ्गः स्वौघवर्तिना

म् ॥ येनेक्षन्ते स्वदौःस्थित्यमेव मप्यतिङः स्थि
ताः ॥ १६१ ॥

स्नात्वा स्नात्वा यथा कश्चिदिदं शब्दं हिंमुद्गुर्मु
द्गुः ॥ स्वसौस्थित्यं च मन्यन्ते स्वमप्यतिङः
स्थिता ॥ १६२ ॥

अजशमरलीलानामेवं विहरतां सतां ॥ आ
यास्यन्मापदो घोराः कृत्वा मरणा मयतः ॥ ॥
॥ १६३ ॥

स्वङ्गः स्वाग्निप्रज्ञानां शान्तिं कुर्यामहं कदा
पुण्यमेघसमुद्भूतैः सुखोपकरणैः स्वकैः
॥ १६४ ॥

कदोपलम्भदृष्टिर्मोदेशयिष्यामिभूत्प
ताम् ॥ संवृत्त्यानुपलम्भेन पुण्यसंभार
मादरात् ॥ १६५ ॥

बोधिचर्यावतारे प्रज्ञापारमितापरिच्छेद

टीका समाप्ता ॥ ॥

कृतिरियं परिष्ठतभिश्च प्रज्ञाकरमिति

॥ पादानाम् ॥

~~शुभम् भूयात् सर्वजगताम् शुभम् ॥~~

धर्मरत्न बज्राचार्य तुरत श्री महाबिहार

DH220

